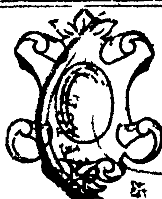
పురూరవ

ఆరు అంకముల నాటకము

గ్రంథకర్త

ద్రోణంరాజు సీతారామరావు

ప్రకాశకులు.

మహాంకాళి అండ్ కో,

పబ్లిషర్సు అండ్ బుక్ సెల్లర్సు,

బెజవాడ.

బెజవాడ:

శ్రీ లక్ష్మీవిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు

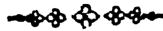
ముద్రించి ప్రచురింపబడియె

1927

పి. వి. సుబ్బారాయ విరచితము.

పద్మవ్యూహము హరికథ	0-8-0	జానకీవలరతకము	0-4-0
కాళిదాసుహరికథ	0-8-0	నటవిలాసము	1-0-0

నవలలు.

కమలరాణి	1-0-0	భయంకర బందిపోటు	1.0-0
ఎడిసోలా	1-0-0	మంగళసూత్రము	1-8-0
మహాభయంకరమగు గజదొంగ	0-12-0	శేటికొలతెర శతకము	1-0-0
సంశ	1-0-0	సన్మార్గసారంగధర	1-4-0
పద్మావతి	0-12-0	ఆశాపిశాచి	1-0-0
హైమవతి	0-12-0	కాళికా	1-0-0
మానసింగు	1-4-0	వనవర్గము	1-0-0
దొంగరాముడు	0-12-0	జయచంద్రవిజయము	1-0-0
గజదొంగ	0-12-0	లండను రహస్యము 1 భాగం	0-12-0
భయంకరచోరాగ్రేశ్వరచక్రవర్తి	1-0-2	డిటో 2 భాగము	0-12-0
చంద్రగుప్త	0-4-0	పహ్లవు	1-0-0
కుమారి	1-0-0	ప్రచండభైరవము	0-2-0
స్త్రీరత్నములు	0-12-0	కన్నపుదొంగ	0-12-0
కుసుమ	1-4-0	డిటో 2 భాగము	0-12-0
రుద్రమదేవి	1-0-0	డిటో 3భాగము, లేక, పగటిమక్క	0-12-0
భయంకర నారీపిశాచి	1-0-0	యుగంధరవిజయము	2-8-0
చతురిక	1-0-0	కలికాలచర్మ	0-6-0
ప్రతాప దౌర్జన్యము	0-12-0		

వలయువారు:—

మహంకాళి అండుకో, బెజవాడ.

శ్రీ

పురూరవ

౬ అంకముల నాటకము.

గ్రంధకర్త

ద్రోణంరాజు సీతారామరాజు

ప్రకాశకులు.

మహాకాళి అండ్ కో,
పబ్లిషర్ అండ్ బుక్ సెల్లర్,
బెజవాడ.

మొదటి కూర్పు, 1000 ప్రతులు.

శ్రీ లక్ష్మీవిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపఁబడియె.
బెజవాడ.

1927

[వెల రు. 1-0-0

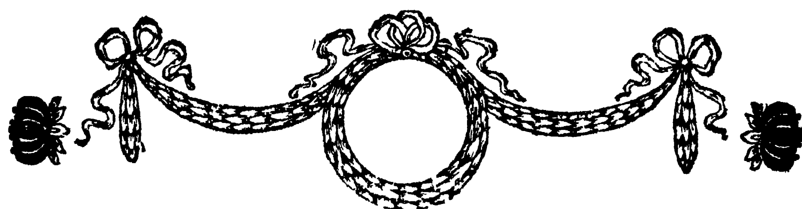
ఈ నాటకమున వచ్చు పాత్రలు.

[పురుషులు.]

1. పురూరవుడు—కథానాయకుడు.
2. సోమదత్తుడు—జయప్రదతండ్రి.
3. రాజులు { కేరళ దేశాధీశుడు
   మాళవ ”
   పాంచాల ”
4. సత్యవంతుడు, ధర్మశీలుడు } పురూరవుని కుమారులు.
5 ఆనందుండు—నవకోటి నారాయణుని మేస్త్రి
6. నవకోటి నారాయణ—వైశ్యుడు.
7. కరణీకుడు—మారుపేరుతోనున్న పురూరవుడు
8. గొల్లవాడు— ” ”
9. కలి—
10 జయంతుడు—పుష్పవేణితండ్రి
11 మంత్రి—జయంతుని మంత్రి.
12 దేశికసెట్టి—వైశ్యుడు.
13 దైవికమహారాజు—మారుపేరుతోనున్న పురూరవుడు.
14 ఊరిమమహాఋషి.

[స్త్రీలు.]

1. పంకజవల్లి—సోమదత్తుని భార్య.
2 జయప్రద—కథానాయకి. సోమదత్తుని కూతురు.
3 శ్యామలత—జయప్రదదాసి.
4. చెంగి—గొల్లది.
5. ఆకాశవాణి—దేవత.
6. పుష్పవేణి—జయంతుని కూతురు.
7. ప్రియంవద—పుష్పవేణిచెలికత్తె.

పురూరవ

ప్రథమాంకము.

రంగము:— (మందిరములో శయ్యపై జయద్రథ ప్రవేశించును.)

జయ — (తనలో) ఆ లోకైకవీరుఁడును- జగన్మోహన స్వరూపుఁడును- చక్రవర్తియు నగు పురూరవుని నేను చేకొనఁగలుగుదునా ? అతఁడు నన్ను వివాహ మాడుటకు సమ్మతించునా ? అతనింగూర్చి నే నీవిధమునఁ బరితాప మందుచుంటినని యెవ్వ రెఱుఁగింతురు?

సీ॥ నినుఁ గూర్చి యాలించి • నీమీఁదఁ జిత్తంబు
నిలిపి యుంటిఁగాన • నఁఘు కరుణ
నన్నుఁ జేకొన రమ్ము • నరనాథ మణులెల్ల
వినుతింప యంచును • వేడ్కతోడ
వార్తఁ బంపితునా • వంపంగఁ గల్గిన
దప్పుగా నియ్యది • తలచునేమొ
కంపింపకున్న నా • భావమా భూమండ
లేశ్వరుం జేరితి • నెఱుఁగఁ గలఁడు

గీ॥ ఏమిసేయుదు నింక నా • కేది మార్గ
మెవరితోఁ జెప్పుకొందును • నెవరు నాదు
తాప మార్పంగ జూతురు • ధరణి విభుని
దెచ్చి నామది నున్నట్టి • యిచ్ఛఁ దీర్చి॥

ఆ పురూరవుని దివ్యమంగళ విగ్రహము నాహృదయఫలకమున లిఖించుకొని యుంటిని. అబ్బా! అతని నామస్మరణ మొనర్చినంతనే నామేనఁ బులకలు పొడముచున్నవి. స్వయంవరము చాటింపఁబడినది కదాయని హృదయము పదిలబఱచుకొంద మన్నను నాకు వశముగాక యున్నది.

సీ॥ అరయ మత్సుత స్వయం • వరమున కరుదెండ
టంచు ముదంబున • నఖిల నృపుల
కాహ్వాన ములఁ బంపి • యలరుగాక మదీయ
జనకుండు, పత్రికల్ • సంతసమున
వీక్షించి నర గొనఁ • బేరాసఁ బూనుచు
క్షితి నాథు లెల్ల వ • చ్చెదరు గాక
వచ్చిన నేమాను • భావంబు హరియించి
నట్టి పురూరవుం • డవని యందు
గీ॥ చక్రవర్తి యగుటఁ జేసి • స్వాంత మందు
దనకు సామంత రాజ సు • తనగు నన్నుఁ
దరుణిగాఁ గొనఁ దలఁచునో • తలఁపఁడో! మ
దీయ భాగ్య మెట్లుండునో • తెలియ రాదు॥

ఆ నవమోహనాంగుని చరణదాస్యము నాకు లభింపకయున్నచో నాజన్మ వ్యర్థమేకదా!

[శ్యామలత ప్రవేశించును.]

శ్యామ—చెలీ! జయప్రదా! నీవింకను నిట్లుంటివేమి? రేపు స్వయంవర మహోత్సవమను మాట మఱచితివా యేమి?

జయ—అగుఁగాక! నాయుద్దేశము నెఱవేరినప్పుడుకదా నాకు సంతోషము కలుగుట.

శ్యామ—నీ యుద్దేశ మేమి ?

జయ—సఖీ ! తెలియనట్లడిగెద వేమి ?

శ్యామ—సరేలే ! పురూరవుని గూర్చియే గద నీ పరితాపము. అందుకై యింత బెంగయేలా ?

జయ—అట్లు గ్రహించిన నే నేమనగలను.

గీ॥ అస్మదీయ చిత్తము హరించి • నట్టి భూమి
నాథుఁడు పురూరవుండు నా • నాథుఁ డగుచు
గాంచు భాగ్యంబు నాకును • గలుగ దేని
యడవిఁ గాచిన వెన్నెల • వడువు గాదె
నాదు సౌందర్య మెల్లను • నాతి మిన్న॥

శ్యామ—ఇది యేమి కోరికి ! నీ వాతనిని వలచితివి. అతఁడు గూడ నీయం దట్టి చిత్తము నుండవలయునుగదా !

జయ—స్వయంవరమున కాతఁడు విచ్చేసెనేని నే నాతనినే వరించెదఁ గాక ! అతఁడు సమ్మతింపఁడా ! నాయెడలఁ బ్రేమఁ జూపఁడా ? పోనిమ్ము. అమ్మహనీయుని చరణదాస్యమునైనఁ జేసికొనుచు గృతార్థురాల నయ్యెదను.

శ్యామ—అతఁడు స్వయంవరమునకు రాకపోయినచో నీవేమిచేయ గలవు ?

జయ—శ్యామలతా !

మ॥ గరళంబుండదె గ్రోలసంచినను ఖ • డ్గంబైన జేఁ జిక్కదే
యురికిం ద్రాళ్ళడులు లేకయున్నవె ! మహాం • భోరాసులుం గల్గవే
ధరణీశాగ్రణియౌ పురూరవుఁడు మో • దంబార నన్ జేకొనం
గ రహిన్ జేరకయున్న నియ్యెడకు ని • క్కంబిద్ది వాక్రుచ్చితిన్॥

శ్యామ—సఖీ ! అంతమాటయేల ?

అను (1)

మ॥ తరుణీ ! చింతిలనేల యీగతిని మో • దంబారగా రేపె యా
ధరణీశుం డరుదెంచుఁ దప్పక యికన్ • గధ్యంబుగా వానినిన్
వరియింపంగల వీవు నీదు పరితా • పంబెల్ల దీరంగ మా
కరయన్ మోదముగల్గఁ జింతపడ క • మ్మా ! మానసాబ్జంబునన్

జయ—శ్యామలతా ! నేనంతటిభాగ్యము నోచుకొనియుంటినా ?

శ్యామ—జయప్రదా ! నీవు సంశయింపఁబనిలేదు. ప్రతిష్ఠానపురనివాసియు, రాజాంతఃపురమున మెలంగుచుండు స్వస్థదాసియు, మాకు జుట్టమును నగు నొకతె, నేడు మాయింటి కరుదెంచి. పురూరవ చక్రవర్తి యిటకు స్వయంవరార్థము వచ్చు ప్రయత్నించుచున్నాఁడని చెప్పినది. అదియుంగాక, భవదీయ సౌందర్యాది గుణములను గూర్చి యిదివఱకే యాతఁడు విని విరాళిఁ జెందియున్నాఁడని కూడ వినియుంటిని.

జయ—నీమాటలు సత్యమేనా ?

శ్యామ—నే నెప్పుడైన నసత్యమాడియుంటినా ! కాని యొకవిషయమై మాత్రము సందియము కలుగుచున్నది.

జయ—సఖీ ! ఆసంశయమేమి ?

శ్యామ—మఱేమియునులేదు. చక్రవర్తియగు నా పురూరవునిఁ గైకొనినపిదప, బాల్యమాదిగ నీకుఁజెలినైయున్న నన్ను మఱచెదవేమో సుమా !

జయ—సఖీ! ఎంతమాటఁ బలికితివి. నాకునీపైనున్న ప్రేమ యెఱుఁగవా?

శ్యామ—అమ్మా ! నేను వచ్చినపని మఱచిపోయి యిక్కడ కాలహరణము జేసినాను, మీతల్లిగారు నిన్నుఁ జూడఁదలచి వేచి యున్నారు. సత్వరముగరమ్ము.

[ఇరువురు నిష్క్రమింతురు]

(రంగము:- విశాలపురము, స్వయంవర మందిరము, సోమదత్తు డు, సుమతి, పురూరవుడు మొదలగు రాజులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

సుమ— (సోమదత్తునిఁజూచి) స్వయంవరార్థము రావలసిన నృపాలు లందఱునువచ్చి యుచితాసనముల నలంకరించి యున్నారు. స్వయం వర సమయముగూడ నాసన్నమగుచున్నది.

సోమ— అట్లయిన యీవార్త జయప్రదకు నెఱిఁగింపుమని శ్యామలతకుఁ జెప్పుము.

సుమ— (నిష్క్రమించును)

సోమ— (సభ నంగలవారిఁజూచి) నృపాలులారా! నాయందు మిగుల ప్రేమయుంచి మీరందఱును స్వయంవరమున కరుదెంచుటం జేసి నేను కృతార్థుఁడనైతిని.

సుమ— తండ్రీ! జయప్రద వచ్చుచున్నది.

పురూ— (తనలో) నా హృదయమును హరించుచున్న శరదిందు ప్రతిమాన సుందరాంగి వచ్చుచున్నదికాబోలు- (ఎదుట) అదిగో- చేటీ పరివృతయై- వచ్చినది.

[జయప్రద శ్యామలతతోఁ బ్రవేశము]

పురూ— (తనలో) ఆహా! ఏమి! ఈసౌందర్యము! అను॥ (2)

సీ॥ వలయిత పరివార • జలదాంత రంబున
దీపించు క్రొమ్మించు • తీవ యనఁగ
నబ్ధి మథన ఘమ • యంబునఁ బ్రాదుర్భ
వంబు నందిన రమా • బ్జాస్య యనఁగ
నఖిల భూవర హృద్గ • దార్థంబు విధి సృజి
యించి పంపించు మో • హిని యనంగ
నిజ నాథు డాయ, హృ • న్నీరజంబున నెంచి
రహిఁ జేగు దెంచెడి • రతి యనంగ

తే॥గీ॥ వేడ్కతోఁ జెల్మికత్తెయు • వెంట రాఁగ
తారలను బోలు పూదండ • దాల్చి హస్త
మున నయనపర్వ మొనరింపఁ • బూవుఁబోఁడి
రాజసుత వచ్చెఁ గల్యాణ • రంగమునకు॥

భళిరా! ఈ సౌందర్యము జగన్మోహనమైనది.

ఉ॥ మానవతీ లలామ, ధర • మానుగ నెవ్వనికిన్ లభించునో
వానిద భాగ్య వైభవము • వానిద పుణ్య విశేషమంచు నా
మానసమందు నెంచెద స • మంచిత సుందర రూపమందు, నీ
మానినికిన్ సమానయగు • మానవతీమణి లేకయుండుటన్॥ అను 3

సోమ—(రాజుల నందఱనుజూచి) నృపాలులారా! అస్మత్తనూజ యగు నీ జయప్రద మీలో నెవ్వరినో తనయిచ్ఛవచ్చినవారిని వరించును. అతఁడు నాకు జామాత యగుగాక! తక్కిన నృపాలు రెల్లరు నీర్ష్య వహింపక శుభకార్యము చక్కగా నెఱవేరునట్లు జూడుడు. [శ్యామలతంజూచి] శ్యామలతా! ఈ వచ్చియున్న రాజుల నందఱిని నీ వెఱింగి యున్నదానవు కావున, జయప్రదకు వేర్వేఱు, నెఱింగింపుము.

శ్యామ—చిత్తము. (జయప్రదనుజూచి) అమ్మా! జయప్రదా! ఈరాజుల నందఱిని నీకు వివరించి తెలిపెదను. ఇందు నీయిచ్ఛవచ్చినవాని గళంబునఁ బూలహారము వేయుము.

చ॥ కురు మగ ధాంగ వంగ శక • కోసల కుంతల లాట సింధు ఘూ
ర్జర మలయాళ సింహళ వ • రాట ముఖాఖిల దేశ మానవే
శ్వరుల నెఱుంగఁ జేసెదను • భాసుర లీలను వేఱు వేఱ, నీ
వరసి వరింపు మొక్కనిఁ ద్వ • దాత్మకు నచ్చినవాని నెచ్చెలీ॥

[ఇంచుక నడిపించి చేతితోఁ జూపుచు]

తరళ॥ కులమునంబలు వన్నె కెక్కిన • కోమలాకృతి యుక్తుఁడుం
కలితసంగర విక్రముండు న • ఖండ పౌరుష శాలియుం
బలువిధంబుల గీర్తిఁ గైకొని • వన్నె కెక్కిన వాఁడు, కుం
తలము నేలెడు భూపచంద్రుని • దన్వి చూడుము వీనినిం॥

జయ—(ఊరకుండును)

శ్యామ—(మఱియొకనిఁ జూపుచు)

చ॥ అవిరళ వైభవ స్ఫురణ • నా నరపాలుని ప్రక్కనున్న మా
నవపతి చంద్రశేఖరుఁ డ • నంత భుజా బలశాలి సింధుదే
శ వసుమతీశ్వరుం డఖిల • సజ్జన సంస్తుతి పాత్రుఁడాచు, నీ
యువనినిఁ జేరుగాంచె నబ • లా! కనుగొంటివె వేడ్కమీఱఁగన్

జయ—(మాట్లాడక యుండును)
శ్యామ—చెలీ! ఈ ప్రక్కకురమ్ము. వీరందఱినిఁ జూడుము.
[వేఱొకనిఁ జూపుచు]

ఉ॥ పాళి ననేక బాంధవ చ • యంబు భజింప నపార వాహినీ
జాలముతోడవచ్చె నిను • సంతసమేర్పడ గైకొనంగ, భూ
పాలకు డంగదేశపతి • బాహుపరాక్రమశాలి యెన్నగా
బాలరో చూడు మాతనిని • భావమునందున నిచ్చయుండినన్॥

జయ—(ఊరకొనును)

శ్యా-చ॥ తను బలుపౌజు కొల్వగ ము • దంబుననిచ్చోడ కేగుదెంచి ని
ల్చె; నిను వివాహమాడగను • శ్రీకరలీలను జూచినావె యా

తనిని విదర్భదేశపతి • దారుణ సంగరమందు నీతనిన్
వనజముఖీ లలామ ! గెలు • వన్ బలువైరికినైన శక్యమే!

జయ—(ఊరకొనును)

శ్యా- చ॥ అలఘుశరాసనాస్త్రయుతు • లై యచటన్ గనుపట్టువారలో
య్యలి మగు మాళవాది నృపు • లందఱువీరులె, వారిసంపదల్
గలయ గణించి చెప్ప సమ • కట్టిన నేడులు వట్టుగాన, నీ
తలఁపున నుండెనేని యొక • ధారుణి నాయకునిన్ వరింపుమా॥

జయ—(ఊరకుండును)
శ్యామ—(పురూరవునిఁ జూపుచు)

మ॥ పరివారంబు లనేకముల్ గొలువగా • భాసిల్లు నమ్మోది నీ
శ్వరు శోభామ! పురూరవుండు, నిఖిల • క్ష్మాధీశ సంస్తుత్య సుం
దర పాదాబ్జుడు ధర్మసంధుడు జగ • త్ప్రఖ్యాత సంశీలుఁడీ
నరనాథాగ్రణి భూరి శౌర్య మహిమల్ • వర్ణింప రా దేరికిన్॥

జయ—(పురూరవుని కంఠమునఁ బూలహారము వేయుచున్నది)

[సభయందు సంతోషముతో కలకలము]

సోమ—రాజచంద్రులారా! మదీయ తనూజయగు జయప్రద చక్రవర్తి యగు పురూరవుని వరించినది. కావున వీరికిజరుగు కల్యాణ మహోత్సవము మీరువీక్షించి నన్నుఁ గృతార్థుని జేయుదురుగాక యని కోరుచున్నాను.

రాజులందఱు—సంతోషము- సంతోషము.

[తెరవాలును]

రంగము:— (మందిరమున- సోమదత్తుడు, పంకజవల్లి, జయప్రద పురూరవుడు ప్రవేశింతురు) అను॥ (4)

సోమ—(పురూరవునిఁ జూచి) పురూరవభూపా!

ఉ॥ మామక భాగధేయ గరి • మంబున నీ సుత జన్మమందె, నీ
తామరసాయ తేక్షణ క • తంబున దావక బాంధవాను బం
ధామిత వైభవంబు వెస • నబ్బెఁ గృతార్థుఁడనైతి నింక నీ
శ్యామను గూర్చి నేలుకొను • మయ్య ధరాధిపవంశ భూషణా!

(జయప్రదనుజూచి) తల్లీ! జయప్రదా! భవదీయ పూర్వపుణ్య విశేషంబున నీవురూరవచక్రవర్తిఁ నీకు బతియయ్యెం. విద్యావతివగు నీకు దెలియని విషయములు లేవు. అయినను వాత్సల్యమున జెప్పుచుంటిని. అత్తింటికి బోవు సమయమున నాడ బడుచులకు దల్లిదండ్రులు బుద్ధుల గఱపి పంపుట యాచారమై యున్నది. కావున నేఁజెప్పు వాక్యములు నీవు మఱచిపోవలదు.

సీ॥ తయ భక్తులనుబూని • పరమాను రాగివై
చెలువుని కన్న స • న్నల మెలంగి
యత్త మామల యెడ • బత్తి పెంపొందఁగా
వారలను గడు సే • వలను దనిపి
యాప్త బంధు జనాళి • నాదరంబునఁ గాంచి
మృదు భాషణముల స • మ్మోద మొసంగి
గర్వ మింతయు లేక • కరుణతో నతిథుల
నిష్ట మృష్టాన్న సం • తృప్తిఁ దేల్చి

గీ॥ కరుణవీడక సత్యంబు • మరువకుండ
నిట్టి సాధ్వి లోకంబున • నెంచు లేద

టంచుఁ బ్రజలెల్ల వినుతించు • నట్టి భంగి
నుభయకుల పవిత్రవగుచు • నొప్పు మమ్మ॥

మ॥ అనిశంబుర్ రమణక్రియా చరణ కా• ర్యాయత్త చిత్తాబ్జవై
యనువర్తించి జగంబునందున మహా • ఖ్యాతిర్ బ్రకాశించి రా
యనఘ స్వాంతలు భూరిశాంత లనసూ • యా రుంధతీ కాంతలం
గన నీవట్లు యశంబు జేకొనఁ దగుం • గా భర్తృ సేవారతిర్॥

శంక—అమ్మా!

ఉ॥ ఆర్యులటన్న సువ్రతము • లన్నను దేవతలన్న శాశ్వతై
శ్వర్యములన్న నిర్మల య • శంబు లటన్నను బంధులన్న స
త్కార్యములన్న భాగ్య సుకృ • తంబు లటన్నఁ గుమారి నీకు రా
డ్వర్యుడెయంచు నెంచుచు న • హర్నిశముల్ జరియింపుమమ్మరో॥

సోమ-చ॥ సతివయి జన్మగోత్రము య • శంబలరింపుము మావధూటికై
స్థితి నిజ వల్లభాలయము • చెన్నువహింప నొనర్పు మక్కలా
పతివయి ప్రాణనాథు వర • భావ కుతూహల మాచరింపు మీ
గతి విలసిల్లినర్ వినుము • ఖ్యాతివహింతువు లోకమందునర్॥

జయ—తండ్రీ! నీవాక్యములు నా హృదయ ఫలకమున లిఖించుకొని యుందును.

సోమ—(పురూరవుఁ జూచి)

సీ॥ జనన మందిన దాది • జనని నెన్నడు
విడనాడి యెఱుఁగని • విద్రుమోష్ఠి
పురమున నే బాసి • యరిగి నప్పుడు నాదు
రాక నిరీక్షించు • రాజ వదన

కొండ కన్నన నేమి • యెన్న డెఱుంగక
సౌఖ్యంబు లందెడి • జలజ నయన
కోపంబు నొక్కింత • చూపినఁ గన్నుల
నశ్రువుల్ నించెడి • యతివ మిన్న

గీ॥ మామక తనూజ యీ సతి • మాన్య చరిత
భార్య యయ్యెను నీకు నే • భంగి దీని
నరసి రక్షింతువో కృపా • కరుడ వగుచు
భార మంతయు నీయదే • పార్థివేంద్ర!

ఉ॥ ఆకలిగొన్న దా నడుగ • దన్నము కుత్తుక యొండి యుండినన్
గైకొనబోదు దాహమును • గన్గొని పెద్దలె యివ్వగా వలెన్
మాకును జెప్ప దేమియును • మాన్యచరిత్ర! సుశీల! నీవె నీ
వేకరణిన్ గృపం గనెదొ • యింపు దలిర్పగ భూ పురంధరా!

పురూ—సోమదత్త నృపాలా! నీతనూజంగూర్చి మీ రేమియు విచారింపఁబనిలేదు- ఈమె కావంతయుఁ గొఱంతయుండదు.

[తెరలో- దేవా! రథము సిద్ధముజేసినాను]

పురూ—రాజేంద్రా! ఇక మా కనుజ్ఞనిమ్ము- పోయివచ్చెదము.

జయ—తండ్రీ! పోయివచ్చెదను.(కన్నీరువిడుచుచు)అమ్మా! అమ్మ!(ఏ)

వంక—తల్లీ! చింతింపకుము.

సోమ—కుమారీమణీ! త్రిభువన వందనీయ గుణధాముడును, లోకైక వీరుడును నగు పురూరవుడు నీకు భర్తయైనాడు- నీభాగ్యమువర్ణింపఁ దరముకాదు- అప్పుడప్పుడు నీ కుశలవార్తలు దెప్పించుకొందుము- నీకిచ్చటనుండి కావలసిన యమూల్యవస్తుసంచయములఁ బంపుచుందుము- నీపతి యనుజ్ఞవడసి తోడ్కొని వచ్చుచుందుము నీవు విచారముడుగుము-

పురూ—నృపాలా! ఇంక మేము రథారోహణ మొనర్తుము-

[అందఱును నిష్క్రమింతురు]

ఇది ప్రథమాంకము

పురూరవ

ద్వితీయాంకము.

రంగము:— ప్రతిష్ఠానపురము. అంతఃపురోద్యానవనము.

[ప్రవేశము- జయప్రద- పురూరవుడు]

పురూ—సతీమణీ! ఈ వసంతకాలమెంతయు సౌఖ్య దాయకముగ నుండునుకదా. అటుజూడుము అను (6)

ఉ॥ భూరిపికౌఘ కైతవ చ • మూపతితోఁ దనుజూడ ఘూరుడే
తేరగ దచ్చమూతతికి • దృష్టిపడఁగ గిసలేచ్ఛ లేప్సితా
హారముబెట్టి చైత్రుడు సు • మాస్త్రిన కస్త్రచయంబుఁ జెల్మి పెం
పార నుపాయవంబొసఁగి • నట్లలరుల్ సెలువారె మ్రాకులన్॥

జయ—ప్రాణేశ్వరా ! అటుచూడుడు

చ॥ సరస వసంతదక్షిణుపి • సంగతిమై నురుకోరక స్తనాం
త రుచిరభృంగ నీలి మల • తాంత రజస్తమ పాండిమంబు పు
ష్పరసపు ఘర్మబిందువులు • భాసిల గర్భములూని గాంచె భా
స్వరముగ బూవు పిందెలను • సంతతముఁ లతికా నతుల్॥

పురూ—చెలీ ! ఇటురమ్ము- (వృక్షములఁజూపుచు)

మ॥ స్వనితాంతాహతి కోపజాలక తరు • చ్ఛాయావ దేశంబుచే
తనరణ్యావళి దాగినట్టి బహుళ • ధ్వాంతంబులన్ రూపు మా
వ ననేకాకృతులన్ ధరించి యిను డ • వ్వన్యన్ బ్రవేశించెనో
యన శోణద్యుతిమై ఫలావళులు నిం • డారెన్ మహీజంబులన్॥

జయ—మనోహరా! ఆ కాసారతీరమున నొక్కింతకాల మాసీనులమై మందమారుత సౌఖ్యంబును గాంతముగాక!

పురూ—తరుణీ! రమ్ము. (కాసార తీరమునకేగి కూర్చుండురు)

జయ—నాథా! రాత్రివచ్చిన కలంగూర్చి చెప్పెదనంటివి గాని, మరల నేదో సందర్భమున దానిని మఱచిపోయితివి. శ్రమకు క్షమించి, తెలుపఁగోరెద!

పురూ—ప్రేయసీ! ఆసంగతి నాకు మరల జ్ఞప్తికివచ్చినంతనే సంతాపము గలుగుచున్నది

జయ—అయ్యో! ఆకల యంతసంతాపకరమైనదా?

పురూ—నిశ్చయముగా సంతాపకరమైనదే.

మ॥ గరితా యేమని చెప్పువాడను రిపు • క్ష్మాకాంతు లేతెంచి, సం
గర రంగంబున గెల్చి రాజ్యరమ వే • గైకొనఁగ నేనప్డు దు
ర్భర శోకంబున నీవు వెంటఁ జనుదే • రఁగ బిడ్డలంగూడి, భీ
కర ఘోరాటవిఁ జొచ్చినట్లు లకటా • కన్పట్టె స్వప్నంబునన్॥

జయ—అమంగళము శమించుగాక!

పురూ—ఆ కల గనినప్పటి నుండియు, నాచిత్తము వ్యాకులమయినది. నా సంతాపమునకు మేర లేకయున్నది.

జయ—నాథా! కలలోగన్న సంగతినిగూర్చి ధీరపురుషుడ వగు నీవిట్లు సంతాపమునందదగునా?

పురూ—రమణీ! ఏమి కారణముచేతనోగాని నాచిత్తమున వెంగ కలిగినది. నాకేదియో యొక గొప్ప కీడుమూడునని తోచుచున్నది. పరమేశ్వరుఁ డేమి చేయనున్నాడో తెలియకున్నది.

జ. ఉ॥ వైరుల నెల్లరం గెలిచి • వారిధిపరీత ధరాతలంబు, నిం
పారగ నేలుచున్ బ్రజల • నాత్మతనూజులరీతిఁ బ్రోచుచున్
బేరు వహించినావు పృథి • వీపతు లెల్లరు మోదమంద, భూ
దార కులప్రదీప! సను • దార గుణాకర! మన్మనోహరా॥

నిరంతరము నీవు దైవమునే నమ్మియుంటివి. అట్టిచో నీకునాపద వాటిల్లుట యెట్లు? చిత్తమునఁ గలఁతఁ జేర్పక ధైర్య మనస్కుఁడవై యుండుము.

పురూ—నే నందులకు విచారింపనుగాని, నేను రాజ్యభ్రష్టుఁడనైతినేని నీ వెచ్చటనుందువాయను చింతమాత్రము నన్నుఁ బీడించుచున్నది.

జయ—నాథా! నీకీ వెఱ్ఱియేమి?

పురూ—ఒకవేళ నట్టిదినం భవించిన నీ వేమిచేయుదువు?

జ-మ॥ జనపాలోత్తమ యిట్లు బల్కనగునే ♦ సత్యమ్ముగా నీకు దు
ర్దినముల్ రావొకవేళ వచ్చినను ధా ♦ త్రిన్ నిన్ను నుంబాసి, నే
మనఁగానోపుదునే! త్వదీయముఖ బిం ♦ బంబున్ విలోకించుచున్
వనులందుండెదగాని చంచలవు, సౌ ♦ భాగ్యంబు నాకేటికిన్॥

నాథా! నీవెట కరిగిన నేనును నట కరుదెంచెదను. నాకు నీ తోడిదేలోకము

పు-మ॥ సరసీజేక్షణ నీదువాక్య మెవకున్ ♦ సంతోషముంగూర్చె, నా
ధరణీరాజ్యము బోయినన్ వినుము సం ♦ తాపంబునుంబొంద నీ
వర పూర్ణేందుముఖంబు జూచుకొనుచున్ ♦ వంతల్ దిగంద్రావి దు
ష్కర ఘోరాటవినైన నుండగల ని ♦ క్కంబిద్ది వాక్రిచ్చితిన్॥

సేవ—(ప్రవేశించి) మహారాజా! తొందరపడవలయును.

పురూ—సేవకా! అంతతొందర యేమివచ్చినది?

సేవ—ఇంతకుమున్ను మీచేత సంగరమున నోడిపోయిన కేరళ, మాళవ, పాంచాలాది భూపాలకు లెల్లరును నేడు మనపట్టణముపైకి దండెత్తి వచ్చినారు.

పురూ—ఏమీ! గర్వాంధకార ప్రమత్తహృదయులై వారు నారాష్ట్రముమీదకే దండెత్తివచ్చిరిగా అను॥ (7)

శా॥ ఏమేమీ! భయమింతలేక మదిలో • నింతైన, నాపైకి నా
భూమీశాధములే రణంబునకునై • పొల్పార నేతెంచిరే
సామర్థ్యంబును జూపెదన్ రిపులకున్ • సంగ్రామ రంగంబునన్
భీమోద్యత్ప్రళయాగ్నిమీద శలభం • బే మూక నంకించెగా॥

(సేవకునిఁజూచి) రణంబునకు బలంబుల సిద్ధము చేయుమని మంత్రికిఁ దెలుపుము.

సేవ—చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

జయ—నాథా! ఈసమయమున నిదేమి!

పురూ—తరుణీ! మనమేమిచేయగలము. ఇంతకుముందీ రాజులందఱును నాచేఁ బరాజితులైరి. నాటినుండియు వారు నన్నెట్లయినఁ బరాభవించుటకు వేచియుండిరి. ఒక్కొ రొక్కరుగ వచ్చినచో నన్ను గెల్చుటకష్టమని, అందఱును నేకమై దండెత్తివచ్చిరి. కానిమ్ము. వీరికి దగిన ప్రాయశ్చిత్తము జేసెదను.

జయ—నాథా! నాకెందుచేతనోగాని, చిత్తము పరితాపమయమైనది. ఈసమయమున మనకేమిహాని వాటిల్లునో తోచకయున్నది. ఇందుకు మార్గమేమి యూహింతము. మన కపాయముననగూడని తెరువు నూహింపవలయును.

పు-మ॥ అతివా! నీవిటు చింతజెందగను నే • లా భీతిచే, సంగర
క్షితిలో శత్రులనెల్ల గూల్చుచు జయ • శ్రీగాంచెదన్ వీక, నా
యత బాహాబలశౌర్యమేర్పడగ ధై • ర్యంబేర్చి శత్రుత్తమా
పతులెల్లన్ దలలెత్తకుండునటులన్ • బల్మాట లింకేటికిన్॥

జయ—నాథా! నీశౌర్యధైర్యములు నే నెఱింగియుంటిని. కాని శత్రువులందఱును నేకమై యొకసారిగ నీపైకిదండెత్తివచ్చుటంజేసి నా మనంబున నొక్కింత సంశయముగలుగుచున్నది. కావున నావాక్యము

ములఁ దన్నించి సాధ్యమగునంతవఱకు సామముమీఁద కార్యము జరుగునట్లు చూడఁగోరెదను.

పురు—నీవు నన్నుగూర్చి సంశయింపఁ బనిలేదు. త్రిలోకంబు లొక్క పెట్టున నెత్తివచ్చినను వెనుదీయను.

గీ॥ రణముఖంబున రిపుల ద • ర్పంబు నార్చి
నీకు మోదంబు గూర్చెద • నిక్కముగను
సంశయింపఁగనేల నీ • స్వాంత మందు
మత్పరాక్రమం బెఱుఁగవా • మగువ మిన్న॥

రమ్ము. నేను సమరప్రయత్నమున నుండవలయును.

[నిష్క్రమింతురు]

రంగము:—[అంతఃపురమున జయప్రద ప్రవేశము]

జయ—(తనలో) అక్కటా! నే నెంతచెప్పినను వినక ప్రాణేశ్వరుఁడు యుద్ధమున కరిగినాఁడు. వైరిబలంబు హెచ్చుగ నున్నదని వింటిని. మాకెట్టికీడు సంభవించునో ఏమియుఁ దోఁచకయున్నది. పరమేశ్వరుఁ డేమిసేయదలంచెనో! నా యెడమకన్ను దరుచున్నది. ఏమి యశుభవార్త వినవచ్చునో కదా!

[శ్యామలత ప్రవేశించును]

శ్యామ—(జయప్రదనుచూచి) దేవీ! మనకెట్టిదుస్థితి సంభవించినది.

జయ—శ్యామలతా! భుజబల శౌర్యమున విజృంభించి రణరంగంబున వీరవిక్రమ విహారముసలుపుచున్న మన్నాథునకుఁ గుశలమే కదా!

శ్యామ—అమ్మా! మహారాజునకు క్షేమమేగాని, విజయలక్ష్మి శత్రురాజులనే వరించినదని వినియుంటిని.

జయ—అక్కటా! రిపులేగెల్చిరిగా! ఈసంగతి నీకెవ్వరుచెప్పిరి?

శ్యామ—శత్రురాజులెత్తిన విజయపతాకమే తెలుపుచున్నది.

జయ—ఇంకను యుద్ధము జరుగుచున్నదా ?

శ్యామ—ఇంక యుద్ధముతో నేమిపనియున్నది?

జయ—నీవగ్గిమహారాజుగారియుద్యమమేమో నన్నదిగానెరింగిరమ్ము.

శ్యామ—మంచిది. (నిష్క్రమించును)

జయ—(తనలో) అక్కటా! శత్రువులు నా నాథునింగెలిచి విజయపతాకమెత్తినారట. ఇంకముందు వారు మాయెడల నేమిహానిసేయదలంచి యుండిరోకదా.

[పురూరవుడు ప్రవేశించును]

పురూ—(తనలో) ఆహా! ఇదియంతయుఁ గలిమాయ కాకున్నచో దేవేంద్రాదులనైనను యుద్ధమునఁ గణింపని నేను సంగరంబున సామాన్య నృపాలురను గెల్వలేకపోవుట యేమి? పోనిమ్ము, రణమున జయాపజయములు దైవాధీనమని తలంచి యూరకొందమన్న, శత్రువులు నారాజ్యమంతయు, దమవశముఁ జేసికొని నన్నుఁ బురినుండి వెడలిపొమ్మని చెప్పుటయేమి? ఇందులకు నే నేమని చింతింతును.

చ॥ సమరమునందు శాత్రవులు • సాహసమేర్పడ నన్ను గెల్చి ; రా
జ్యముఁగొని, ముందువెన్కలను • నారయకుండఁగ నిట్లుజేసి రం
చు మగువకెట్లు జెప్పుదును • శోకమునందదె యుదివిన్న ; హా
కమల భవాజ్ఞదాటఁగ జ • గంబున నెవ్వఁడు శక్తుఁడయ్యెడున్ ॥

(ఎదుటఁజూచి) ఇదిగో! కాంతామణి! నా యపజయంబునుగూర్చి యీమె వినియుండినట్లే తోచుచున్నది. (సమీపించును)

జయ—(లేచి-ప్రాణనాథునిఁగాంచి) నాథా! సంగరంబున నేవిధమైన యాపదయుఁ బొందకుండవచ్చి నాకంటఁబడితివా? నాపరితాపము దీరినది.

పురూ—రమణీ! సంగరంబున నీల్గియుంటినేని నాకీ పరితాపమేయుండదు. క్షత్రియునకు, రణముఖమున నోడుటకంటె జచ్చుటయే మేలగునుగదా

జయ—నాథా! జయాపజయంబులు దైవాధీనములు. దానినింగూర్చి వగవంబని లేదు.

పురూ—సతీ! అపజయముకన్నను నెక్కువసంతాపకరమైన వార్త నీకు వినిపింపవలసి వచ్చినది.

జయ—ప్రాణేశ్వరా! నీవు సుఖముగనున్న నంతియే చాలును-నాకెట్టి సంకటములు గలిగినను నేను లక్ష్యముచేయను- (ఇంచుకయూరకుండి) అయినను నదియెట్టిదో కరుణించి తెలిపెదవా?

పురూ—(విచారముతో) అను (8)

ఉ॥ ఓ వనితా శిరోమణి! మ ♦ హోజ్జ్వలపత్ర విశాలనేత్రి, నే
నేవిధి నీకుఁ దెల్పుదును ♦ నెట్లు భరింతును జింత, శాత్రవ
క్ష్మాధిభులెల్లు నన్ గెలిచి ♦ సంపదనెల్ల గ్రహించి, రాజ్యమున్
వే విడనాడి పొమ్మనిరి ♦ భీకర కాననభూమిఁ జేరఁగన్ ॥

జయ—హా! ఎంతకష్టము. ఎంతకష్టము.

మ॥ అకటా! ఏమని ధాత దూరుదును, నా ♦ హా సర్వభూమండలిన్
బ్రకట ప్రాభవ లీలనేలుచు జగ ♦ త్ప్రఖ్యాతిఁ గైకొన్న నీ
విక నేరీతిని రాజ్యహీనుఁడవు నై ♦ హీనస్థితిన్ జింత, నొం
దక ఘోరాటవులన్ జరింపఁగలవో ♦ ధాత్రీ విభుగ్రామణీ ॥

అక్కటా! మనోహరా! నీకు సంభవించిన యవస్థకు నేనేమని చింతింతును.

తే॥ సకల సామంత రాజన్య ♦ సంఘ మెలమి
భక్తిసేవింప నలరారు ♦ పార్థివుండ
వకట! యేరీతి నా యర ♦ ణ్యంబులందు
వాస మొనరింప నోర్తువో ♦ ప్రాణనాథ ॥

మనకిట్టి దుర్గతి సంభవించునని కలనైనఁ దలంపలేదు.

పురూ—రమణీ! ఇదియంతయు విధిప్రేరణ. ఇప్పుడు మనము చింతిం

చినందువలనఁ బ్రయోజనములేదు- తెల్లవారక పూర్వమే నే నీపు
రంబును విడువలయునని శత్రురాజుల యాజ్ఞయై యున్నది- కావున,

సీ॥ అతివరో నీవింక • నాత్మలోఁగల జింత
నావంత జేర్పక • శ్యామలతయు
బుత్రుఁడు, రా, నీదు • పుట్టి నింటికి బొమ్ము
నే వని కేగెద • నిశ్చయముగ
విధి విధించినరీతి • విపినంబులందు శ్రీ
మంబులకోర్చి కా • లంబుగడిపి
మంచి దినములు సం • ప్రాప్తమైనంత నే
యే తెంచి నిన్ను వీ • క్షించువాడ
తే॥ గీ॥ కష్టసుఖములు జీవికి • గలుగుచుంట
సహజమంచును భావించి • స్వాంతమందు
ధైర్యమునుబూని కాలంబు • ధర్మమరసి
నీవుగూడను గడపుమీ • నెలతమిన్న ॥ అను (9)

జయ——నాథా! ఎంతమాట జెప్పితివి - సకలసంపదలను విడిచి నీవర
ణ్యముల కేగుచుండఁగా నేను నిన్నువిడిచి నాపుట్టినింటికరిగి, సుఖ
ముల ననుభవించుచు నుందునా? అట్లెన్నఁడును దలంపవలదు-ఈశ
రీరము భవత్సేవకై సృష్టింపఁబడినది. నాకు నీపాదసేవ జేయని
దినము దుర్దినము- నిన్నువిడిచి నే నొక నిముషమైన బ్రాణంబులు
శరీరంబున నిలుపఁజాల- నీవెచ్చటకరిగిన నేనును నచ్చటికి వచ్చెద-

పురూ——అబలా! నిన్ను విడనాడి యుండవలయునని యుద్దేశమునాకును
లేదు. కాని, యరణ్యాంబులందు నీవు కష్టములు బడుచుండఁగా నేను
జూచి సహింపఁజాలను- ఆగారణంబుచేత నీకట్లు వచించితిని.

జయ——మనోనాథా! అరణ్యమైన నేమి? పురంబైననేమి? నీతో
నుండుటయే నాకుఁ గావలసినది- కావున నన్నుఁగూడఁగొనిపొమ్ము.
నీవు పడనున్న కష్టములయం దర్ధభాగము నేఁగూడ బంచుకొనెద

పు—సీ॥ అతిభీకరం గొల్పు గ • హన భూములేగాని
యుద్యానవనములు • నుండవచట
జయ—అతిభీకరంగొల్పు గ • హనభూములేనాకు
నుద్యాన వనులౌచు • నొప్పునచట
పురూ—బహుభయంకర మృగ • వర్గంబులేగాని
బరిచారికలు నీకు • వరల రచట
జయ—బహుభయంకరమృగ • వర్గంబులేనాకు
బరిచారికలుగాగ • వరలునచట
పురూ—శయనింపఁ గఠినపా • షాణ వేదులేగాని
హంసతూలిక పాన్పు • లలరవచట
జయ—శయనింపఁ గఠినపా • షాణవేదులె నాకు
హంసతూలికపాన్పు • లగును నచట
పురూ—కడుపార భక్షింపఁ • గందదుంపలె గాని
వివిధ భక్ష్యంబులు • వెలయునచట
జయ—కడుపార భక్షింపఁ • గందదుంపలె నాకు
వివిధ భక్ష్యంబులై • వెలయునచట
పు—తే॥ గీ॥ వనిత నీవేడ కానన • వాసమేడ
వలదు పుట్టినింటికఁజను • నిలువు నిలువు
జయ— ప్రాణనాయక నినుబాసి • బ్రతుకఁ జాల
యరుగుదెంచెద నీగూడి • యానతిమ్ము॥

మనోహరా! నన్నుఁగూర్చి నీవావంతయుఁ జింతింపవలదు-నీతో నుంటినేని దుర్భరారణ్యవాసము నాకుఁ బురవాసముగనే యుండును-కష్టములన్నియు సుఖములే యగును.

పురూ—హా! తరుణీ! నామూలమున నీవుకూడ కష్టములఁ బడుదువా? మనసంగతి యిట్లుండ,

తే॥ గీ॥ పలుకనేరరు కడుబసి • వారు, ముద్దు
గొమరు లేరీతి నుందురొ • ఘోర వనుల
నక్కటా మనయందు నా • యజ్ఞుడు నిర్ద
య వహియించె, నీరీతినే • మందు నతివ

జయ-ప్రాణేశ్వరా! నీవు చింతింప వలదు- చీకటి కొన్ని దినములు- వెన్నెల కొన్ని దినములు నుండునట్లే కష్టసుఖములుగూడ వచ్చుచుండును- కష్టము లెప్పుడును గాపురము సేయవు- ప్రాణేశ్వరా! నీధర్మ సంధతయే నిన్ను రక్షించుగాక! ఇంక విచారముడిగ వైరులు మనకడ కరుదెంచి మరల జెప్పక పూర్వమే మనము పురమువిడచి పోవుదము-

పురూ-విధికృతమున కేమి సేయుదుము- అన్నిటికిని నాభగవంతునే నమ్మియుందము- (భగవంతుని నుద్దేశించి) హే దేవా! ఆర్తత్రాణ పరాయణా! అను (10)

శా॥ వాలాయంబుగ మమ్ము గాతువనుచున్ • భావంబుల న్నమ్మి నీ
పాలన్జేరితి మయ్య యిప్పుడుకృపా • పాథోనిధీ శ్రీనిధీ
పాలన్ముంచిన నీటముంచిన సరే • భారంబు నీదాట మా
కేలా వేరొకచింతఁ జెందగను దం • డ్రీ! భక్తరక్షామణీ!

(నిష్క్రమింతురు)

ఇది ద్వితీయాంకము-

—:o:—

పురూరవః

తృతీయాంకము.

రంగము:— [అరణ్యము:—

(పుత్రసమేతముగా పురూరవ జయప్రదలు ప్రవేశము-) అను(11)

పు॥ సీ॥ కడు భయంకరమైన • గహనంబులే నీకు
మందిర ప్రకరమా • మగువ మిన్న
గుండె లవియజేయు • ఘోర మృగంబులే
నీ చెలికత్తెలా • నీరజాక్షి
యెన్నడెఱుంగని • యీకంద దుంపలే
యిష్ట మృష్టాన్నమా • యిగురు బోడి
కంటకా వృతమైన • కఠిన నేలయే నీకు
విరిసెజ్జ యయ్యెనా • విద్రుమోష్ఠి
తే॥ గీ॥ కటకటా నాకతమున నా • గర్భభోగి
వైన నీవట్టి కష్టంబు • లందవలసె
చింతనేరీతి భరియింతు • గాంత! ధాత
వ్రాత కేమంచుమదిలోన • వగచువాడ!

అక్కటా! రాకాశశాంకుని ధిఃకరించు నీమొఃగమెంతయు వాడి యున్నది నీయవస్థజూచి నేనెట్లోర్వఃగలను?

మ॥ చతురంభోధిపరీత భూమివలయా । క్రాంతోల్ల సద్విశ్వ భూ
పతి సందోహము సన్నుతింపఁగ ధరన్ ♦ బాలించుచున్ భూమి నం
చితకీర్తిన్ గొనినట్టి నాకు సతివై । జెన్నొందియున్ నేటి కీ
గతి బాముల్ బడుచుంటి వక్కట మహా । గ్రారణ్యవాటిన్ సతీ॥

నామూలమునఁగదా నీకీ కష్టము ప్రాప్తించినది.

తే॥గీ॥ ఎండ కన్నన నేమియో । యెన్న డెఱుఁగ
నట్టి పుట్టుభోగివి, యర । ణ్యంబులందు
నిట్లు కష్టముల్ బడుచుంటి ♦ వేమనందు
చారుశారద పూర్ణిమా । చంద్రవదనా ।

(కుమారులఁజూచి) అక్కటా! కుమారుల మొగము లెట్లు వాడియున్నవో నోరెఱుంగని యీ పసికూనలకు మనమూలమునఁగదా యిట్టి దుర్గతి సంభవించినది.

జయ—అయ్యో! పుత్రు లాకలిబాధచే గాళ్లోలు నింతవఱకును నేడ్చి యేడ్చి సొమ్మసిలి పోయినారు.

పురూ—హా! వత్సా! (భార్యంజూచి)

తే॥ గీ॥ చతురజలధి వలయితమా । త్స్నాతలంబు
పాలనము సేయువాని కు । మారు లయ్యు
కూడు దొరకక యీరీతి । కుందనాయె
నగవు నేరీతి నావుదు । వారిజాక్షి ।

అక్కటా! వీరిం జూచిన నాకు దుఃఖమాగకయున్నది.

జయ—అయ్యో! ఆకలిచేఁ బుత్రు లేద్వలేక యున్నారు హా! కుట్టిలారా!

చ॥ కొడుకులు లేరు లేరనుచుఁ • గుందుచు సొక్కుచు సోలుచుండి యె
ప్పుడును ననేకదైవములఁ • బూజలు సేయుచు నుండునట్టి య
ప్పడఁతు లనేకులుండ, భగ • వంతుఁడు, నాకు నొసంగ నేల, యే
పడతికినైనఁ బుట్టిన, న • వస్థను బొందరుగా కుమారకుల్ ॥

(పురూరవునిఁజూచి) హా! నాథా! ఆకలిబాధ నన్ను దహించి వేయుచున్నది.

పురూ—ఇంతీ! ఇంచుక వడిగా నడచితివేని, మనమేదైన నొక గ్రామము జేరుకొనఁ గలము. అక్కటా! ఎంతగతిపట్టినది.

జయ—అయ్యో! నేనొక యడుగైన నడువఁజాలక యున్నాను. (కూర్చుండును)

పురూ—ఎంతకష్ట మెంతకష్టము.

మ॥ వనవాసం బొనరింప లేవనుచు నేఁ • బల్మారు వాక్రుచ్చినన్
వినకే వచ్చితి వేమనందు నకటా! • నీకష్టముల్ జూచినన్
విను నా చిత్తము వ్రయ్యలయ్యె నిపుడో • బింబోష్ఠి, యేరీతినిన్
నిను రక్షింపఁగ నోపువాఁడ దెరువుల్ • వీక్షింప లేకుంటిగా ॥

(చూచి) అక్కటా! ఈ సుందరి మాటలాడక సొమ్మసిల్లి యున్నది. ఇప్పుడు నేనేమి సేయుదును. హా! పరమేశ్వరా! మాకిట్టి సిలుగుల గల్పించుటకు నేను నీయెడల గావించిన యపరాధమేమి కలదు. నిరంతరము నీచరణసేవతప్ప నన్యమెఱుంగని మాకిట్లు వంతలఁ గూర్ప నేల? దేవా! నాచిత్తము శోధించుటకిట్లు జేసితివని తలంచెదను. భగవంతా! నీవు నాచిత్తము శోధించ నవసరములేదు. నీవు నాకిట్టి సిలుగుల గల్పించినను నీ చరణారాధన నేను మానువాడనుగాను. ధర్మము దప్పను. (జయప్రదనుగాంచి)
సతీమణీ! సతీమణీ! (ఇంచుకయూరకుండి) ఈమెకు మాటలాడుటకైన శక్తి లేకున్నది. ఈ ప్రాంతమున నెచ్చటనైన నుదకముండునేమొ

ఉపక్రమ దెచ్చటకైన మూర్ఛమునింగిన యీభార్యా పుత్రులను విడిచి యెట్లు బోవుదును ? (జయప్రదనుఁజూచి) అక్కటా ! యీనారీ శిరోమణి వలదని యెంతచెప్పినను వినక, నావెంటవచ్చి యిట్టి దురవస్థఁ బొందుచున్నది- ఈమె పుట్టినింటి కరిగియున్నచో నీకష్టములఁ బొంది యుండదుకదా ! కంటకశిలావృతమైన యరణ్యప్రదేశమున నడచుటంజేసి, పద్మపత్ర సన్నిభములగు నీమెచరణంబు లరుణకాంతివహించినవి. ఈమె శరీరము యెండయందువైచిన తామరాకుచందమున వాడియున్నది. ఇట్టిస్థితియందున్న యీమెనుఁజూచి నేనెట్లోర్వఁగలను ?

(విచారించుచున్నాడు.)

[ఆనందుఁడు - ప్రవేశించును.]

ఆనం—[తనలో] అదిగో ప్రొద్దుగ్రుంకుచున్నది. నేను త్వరగా నిల్లు చేరుకొనవలయును. [ఇంచుక నడచును.]

పురూ—హా ! పరమేశ్వరా !

ఆనం—[ఎదుటఁజూచి] పాపము- ఎవరో! ఈ యడవిం జిక్కుకొని విలపించుచున్నట్లు దోచుచున్నది. ఆపురుషునిఁజేరి పరితాప కారణంబారసెదగాక. [పురూరవుని సమీపించి] ఓ పుణ్యపురుషా! నీ వెవ్వరవు? ఈయడవి కేలయేతెంచితివి? ఈనిద్రించుచున్న పసిపాపలును, నీమెయు యెవ్వరు?

పురూ—ఓయీ! ఏమని చెప్పుదును. నేను పురూరవచక్రవర్తి యాస్థానమున లెక్కలవ్రాయువాడను. పురాకృతప్రారబ్ధమున సమస్త భాగ్యమును గోలుపోయి, యిట్లరణ్యముల పాలయితిని. ఈమె నా భార్య, ఈపాపలు నాకుమారులు- ఆకలిబాధచే వీరిట్లు మూర్ఛిల్లిరి. [ఇంచుక యూరకుండి] నీవెవ్వరవో తెలుపఁగవచ్చునా?

ఆనం—అయ్యా! నాపేరు ఆనందుఁడందురు. ఇచ్చటకు సమీపమున నున్న సోమపురము మాకాపురము. [ఇంచుక యూరకుండి] ముందుగా వీరికి జలమిచ్చియైన మూర్ఛనుండి లేవదీయవలయును. నేను జలముగొనివచ్చెద. [నిష్క్రమించును.]

పురూ—[తనలో] ఈతఁ డెవరో పుణ్యాత్ముని వలె నున్నాఁడు.
ఆనం—[ప్రవేశించి] ఇదిగో! జలములు ముందువీరికిఁబోయుము.
పురూ—[జలములఁగైకొని నెమ్మదిగా జయప్రదనోటిలోను, కుమారుల నోటిలోను బోయును.]
జయ—హా! ప్రాణేశ్వరా! [లేచును]
[కుమారులుగూడ నేద్తురు]
పురూ—ప్రాణేశ్వరీ! భయమందకుము.
జయ—[ఆనందుని నుద్దేశించి, పురూరవునితో] నాథా! ఈతఁడెవ్వరు?
పురూ—తరుణీ! ఈదయాశాలిమూలముననే నీవును గుమారులును బ్రతికితిరి
ఆనం—[పురూరవునిఁజూచి] ఓ! మహాత్మా! నీవిచ్చటనుండి యెచ్చటి కరిగెదవు?
పురూ—ఏమని చెప్పగలను? ఏదైనఁ బురముఁ జేరుకొని, జీవనోపాధి నారయవలయును ఇంతకంటె నాకు వేరొకమార్గమేమున్నది?
ఆనం—అట్లయిన నీవు నామాటవిని మాగ్రామమునకు రమ్ము- నాచేతిక్రింద ననేకులు కూలివాండ్రున్నారు- మాకు లెక్కలను వ్రాయుచుండుము- నీకుఁ గూడ గుడ్డల కేవిధమైన కొఱఁతయు లేకుండఁ గడపెదము-
పురూ—[జయప్రదనుజూచి] ప్రాణేశ్వరీ! ఇప్పటికి మనమీ దయామయుని చేతిక్రిందఁ దలదాచుకొనుట మంచిదని తోచుచున్నది-
జయ—నాథా! ప్రస్తుత మీమార్గము బాగుగనున్నది-
పురూ—[ఆనందునిజూచి] ఆనందా! నీకరుణకు నేనెంతయు సంతసించితిని- పరమేశ్వరుఁ డీసమయమున దిక్కులేని మాకు నినుఁజూపించినాఁడు-
ఆనం—రండు- గ్రామమున కేగుదము-
పురూ—[తనలో భగవంతుని నుద్దేశించి] హా! పరమేశ్వరా! నీచర్యలద్భుతములు-

తే। గీ। సకల సామంతరాజన్య • సంఘమెపుడు
భక్తిసేవింప దనరు భూ • పతిని నన్ను
కూడు గుడ్డలుగూడ లే • కుండఁజేసి
యొరునిఁ గొల్వఁజేసితివిగా • యుర్వియందు।

[ఆనందమునిఁజూచి] కరుణామయా! రమ్ము- పోదము-
[అందఱు నిష్క్రమింతురు]

—*రంగము:—సోమపురము*—

[గృహమున నవకోటి నారాయణశెట్టి ప్రవేశము]

నారా—[తనలో] ఏం పీడట్టుకుందోగాని మాయపీడ- అప్పతీసుకొని వెళ్ళినాళ్ళల్లా యెగయ్యేడం మొదలెట్టినారు- ఇందుచేత నాసొమ్ము తగ్గుతూంది- దీనికేదయినా గట్టిగా ప్రయత్నించవలెను- లేకపోతే మాటదక్కదు- వున్న కాస్తడబ్బు అయిపోయినదంటే తరువాత యెవడుచూస్తాడు-

[రామశాస్త్రి ప్రవేశించును]

రామ—[సెట్టినిఁజూచి] ఇదిగో! సెట్టిగారు తీరుబడిగఁ గూర్చున్నారు?

నారా—ఓహో! చాస్తుల్ళుగారా! ఇల్లాకూసోండి.

రామ—[కూర్చుని పంచాంగముదీసి] ఈవాళ శనివారం- నవమి వెళ్ళ ద్వాదశి- అనూరాధానక్షత్రం- పదకొండు ఘడియలతో వర్జము వెళ్లిపోతుంది.

నారా—నరేగాని చాస్తుల్లుగారూ! మిమ్మల్ని వొకసంగతి అడుగాలి. మీరుసరిగా ఛాస్త్రంసూచి సెప్పండి.

రామ—సెట్టిగారి కభ్యంతరమేమున్నది.

నారా—సూడండి! ఈమధ్యనుండి హానయింటికర్చు యెక్కువై పోయింది రాబడి తక్కువైంది. కాబట్టి ధనం తఱుగకుండా వుండేమార్గం బాగాసూసి సెప్పండి.

రామ—సెట్టిగారి జన్మనక్షత్రం జ్ఞాపకమున్నదా?

నారా—"చతబిస"అని గ్యాపకం

రామ—సరే. (పంచాంగముఁజూచి (వేళ్ళలెక్కబెట్టి) సెట్టిగారూ! ఇందులో ఒక్కచిన్న తిరుగుడున్నది. ఈవిషయములో ముందు మీరు కొంతసొమ్ము ఖర్చుపెట్టవలెను. అట్లుఁ జేసినఁగాని మీకు ధనము శాశ్వతముగా నిలువదు.

నారా—దాని కభ్యంతర మేముంది. ఆమార్గ మేమిటో చెప్పండి.

రామ—ఈగ్రామములో మీరు జనోపయోగార్థమై గొప్పతటాక మొండు త్రవ్వింపుడు. దానివలన మీకుఁ గీర్తియుఁ బుణ్యమును గలుగుటయేగాక మీసంపద స్థిరమైయుండును.

నారా—మీరు బాగా సూసిసెప్పిందేకదా

రామ—అందులో నేమీ సందేహములేదు. తటాక నిర్మాణానంతర మున బదివేల బ్రాహ్మణులకు సంతర్పణ చేయవలయును.

నారా—అంతసెరువు తవ్వించినప్పు డది సేయ్య నయ్యా మరి

రామ—నాకు ప్రొద్దెక్కుచున్నది నేనింకను బోవలసిన గృహములు చాలాయున్నవి. [నిష్క్రమించును]

నారా—[తనలో] ఈచాస్త్రుల్లు సెప్పింది బాగుంది. [ప్రక్కచూచి] యెవడురా! అక్కడ

సేవ—[ప్రవేశించి] ఏమి! సెలవు

రానా—నీవు పోయి త్వరగా ఆనందుని తీసుకొనిరా.

సేవ—చిత్తము. [నిష్క్రమించును]

నారా—ఊరుమధ్యనున్న నాతాలూకు ఖాళీస్థల మంతయు చెఱువు తవ్విస్తాను. ఆనందునితో యీసంగతి సెప్పి తగిన యేర్పాటు సేయిస్తాను.

[ఆనందుడు ప్రవేశించును-]

ఆనం-[సెట్టినిఁజూచి] సెట్టిగారెందుకో నన్నుఁ బిలిపించినారే!

నారా-ఆనందా! వచ్చావూ! ఏపనివచ్చినా నువ్వుంటేగాని సాగదు- గ్రామమధ్యమందున్న భూమియంతయు ప్రజ కుపయోగించడానికి చెఱువు త్రవ్వించతలచినాను-

ఆనం-తమరట్టి సత్కార్యమును చేయించవలసినదే-

నారా-అందుకని నీవు నీసేతికిందున్న కూలీలతో సిద్ధముగావుండి యాపని త్వరగా పూర్తిఁసెయ్యాలి-

ఆనం-తమరు సెలవిచ్చినదే తడవుగ పని ప్రారంభింతము- కాని మీతో నొకసంగతిమాత్రము చెప్పుకోనవలసియున్నది- మాకూలీలందఱి కును లెక్కలువ్రాయు కరణీకుఁ డొకడున్నవాడు- వానికిఁగూడ మాతోఁబాటు కూలి నొసంగవలయును-

నారా-అట్లే మీమామూలు యెట్టాగో, అట్టాగే- దాని కభ్యంతరమే వుంది-

ఆనం-పని యెప్పుడు ప్రారంభించుటకు సెలవు?

నారా-నీవు రేపు పొద్దెక్కకు డా రా- శాస్త్రుగారితో సెప్పి మంచి రోజు సెప్తాను-

ఆనం-చిత్తము- (నిష్క్రమించును)

(లోపల) తానానికి లెగండి

నారా-వంటయినదికావోసు- (నిష్క్రమించును)

రంగము:-నవకోటి నారాయణుని గృహము.-

[ప్రవేశము:- నారాయణసెట్టి]

నారా--ఆకరణీకునిభార్య చాలాసక్కనైనదట- అల్లాటి అందకత్తె అతఁడికి యెల్లా భార్యా యైందోకదా! ఆసంగతి వినేటప్పటికే

నావాళ్ళు గరిపోడిసింది- అందుకనే యీవాళ భత్యాలు తీసుకోడానికి కూలీవాళ్ళ ఆడోళ్ళను పంపవలసిందని చెప్పినాను-అందఱూ వచ్చి కూలి తీసుకొనివెళ్ళినారట- కరణీకునిభార్య యింకా రాలేదోవ్రా సెప్పా! [ఎదుటఁజూచి] ఎవడురా! అక్కడ?

సేవ—[ప్రవేశించి] అయ్యా! ఏమిసెలవు?

నారా—ఈవాళకూలి ఆడోళ్ళను పట్టుకొనివెళ్ళమన్నసంగతి కరణీకుడి భార్యకు గూడా తెలిసిందా?

సేవ—తెలిసినది- అదిగో! ఆమెవచ్చుచున్నట్లున్నది-

నారా—వస్తావుందీ! అట్లాగయితే నేనావక్క కెళ్తాగాని, యిందాకా నేను సెప్పినానే అలాసెయ్యి- (మూలను డాగును)

(జయప్రద- ప్రవేశించును)

జయ—(తనలో) హా! పరమేశ్వరా! మమ్మెట్టి దుర్గతికీడ్చితివి!

మ॥ వరసౌధంబునఁ జేటికాజనము శుం ♦ భద్భక్తి సేవింపఁగా
చిరసౌఖ్యంబున నప్పుడుం దనరు రా ♦ జీవాక్షి నా నన్ను నీ
కరణిన్ జేసితి వేమనందు నహహా ♦ కారుణ్యమున్ బూనకే
నిరతంబున్ నినునమ్ము మమ్మునిటులన్ ♦ జేయంగ న్యాయంబొకో

రాజాధిరాజులు సేవింప, వైభవంబున నలరారు నాప్రాణేశ్వరుని సామాన్యకూలివాండ్రకు లెక్కలువ్రాయునట్లుఁ జేసితివికదా! అట్టి మహారాజునకు భార్యనైన నేను కూలిదానివలె భత్యము తెచ్చుకొనుట కొఱకు వైశ్యునియింటికిఁ బోవలసివచ్చెనుగదా! [ఇంచుకయూరకుండి] ధాతవ్రాతను నెవ్వరుదాటఁగలరు? ఎప్పుడును ధర్మముదప్పని మమ్ము భగవంతుడే రక్షించుఁగాక! ఇంక నేనాలసింపనేల! పతియాజ్ఞ ననుసరించి వచ్చిన నేనీవైశ్యు డీయవలసిన కూలిం గైకొనిపోయెదఁగాక! ఇదిగో! వైశ్యునిగృహము. [పరికించి] కూలివాండ్రభార్యలందరును తమ తమ భత్యములఁ గైకొని యిండ్లకేగినట్లు దోచుచున్నది. అంద

తితోఁగలసి రావలసినది. అయినను మించిపోయిన దేమి! నిర్మలచిత్త నగు నాకేమి భయము! [గృహద్వారమును సమీపించి] ఇదిగో! ఇక్కడ నొక సేవకుడున్నాఁడు. వీనినడిగి తెలిసికొందుగాక! [సేవకుని జూచి] ఓయీ! సెట్టిగారితాలూకు చెఱుపుత్రవ్వించిన కూలివాండ్ర తాలూకు భత్యములను వారిభార్యలువచ్చి తీసికొనిపోయిరా?

సేవ—ఇంతకుముందేవచ్చి తీసికొనిపోయిరి. నీకు రావలసిన భత్యపు గింజలు నామూలఁబెట్టినారు. పోయి తీసికొనుము.

జయ—మంచిది. [ఇంచుక నడచును]

సేవ—[ముందుగదితలుపు నావలభాగమున వేసి నిష్క్రమించును]

జయ—[ఇటునటుఁజూచి] ఇందెచ్చటను మాకీయవలసిన భత్యపు గింజలు కానిపించవే. సేవకుఁ డిచ్చటనుంచుమనని చెప్పెను. [ఇంచుక యూరకుండి] ఏమిది! నాశరీర మదియొకవిధమున గంపముండు చున్నది. పోనిమ్ము నేనతిగి, నాథునితో నందఱును భత్యములఁ గైకొని యరిగిరనియు, నేను పోవునప్పటి కెవ్వరును లేరనియు జెప్పెద. [పోనెంచును]

[నారాయణసెట్టి ప్రవేశించును]

నారా—[తనలో జయప్రదను] నాకర్లుసెప్పినదానికంటె యెయ్యి రెట్లు అందకలది. అబ్బా! యేమియిగ్రహం. సక్కనిసుక్క. సిదిపి దీవంపెట్టవచ్చును. ఇంత అందమైనమనిసి యీ పెపంచకములో లేదు. ఇటువంటిది ఆకరణీకుడికి భార్యాయెల్లా అయిందో. కర్మం ఇది నాకోరికతీర్పడాని కొప్పుకుందంటే నాభాగ్యం పండినట్లే. ఇంక ఆలస్యంసెయ్యడం యెందుకు? సెమ్మదిగా యాపారం జరుపు దాం. [ప్రకాశముగా] కరణీకుడి భార్యాయా యేంటి?

జయ—[తనలో] ఇదుగో వైశ్యుఁడు. అక్కటా! ఎన్నఁడును నంతః పురమువిడచియెఱుంగని నేనిట్లు రావలసివచ్చెనుగదా! [ఇంచుక యూరకుండి] ఇప్పుడీవిచారమేల? భత్యమునిమ్మని యీతనినడిగి తీసికొనిపోయెద. [ప్రకాశముగా] సెట్టిగారూ! మాతాలూకు

భత్యమునిచ్చి నన్నుఁబంపుడు.

నారా—భత్యానికే! ఇదంతానీదికాదూ! ఇప్పుడేగావచ్చావు! అప్పుడే వెళ్ళాలి. ఇంతలో మించిపోయిందేముంది.

జయ—అయ్యా! నాభర్త నాకై వేచియుండును. సత్వరముగఁ బంపఁ గోరెదను.

నారా—అబ్బో! మాదొడ్డభర్తదొరికాడు. ఎక్కడో, కాకిముక్కుకు దొండపండుగట్టినట్లు కట్టినారు. ఆమొగుడును సూసి తెగమురుస్తావు.

జయ—[తనలో] ఈతనివాక్యము లిట్లున్నవేమి? ఈతడట్టివిధమైన దుష్టబుద్ధినిఁ బూనియున్నవాడు కాడుగదా? [ప్రకాశముగా] అయ్యా! ఆతడెట్టివాఁడైననేమి? నాకు భగవత్సముఁడు.

నారా—[తనలో] అబ్బో! ఈవిడ సాలాపతివ్రతలాగుందే. నానంగతి బయలేస్తే "ఊ" అందాయేంటి. ఆనకేం! బాగ్యంసూచి వలచి రాదడదూ! [ప్రకాశముగా] సూడు. యీమాటకేమిగాని, ఆకరిణీకుణ్ణి పెళ్ళిసేసుకోడంసేత్త, కూటికి గుడ్డకు మొహం వాచావు నీఅందానికి ఆతడు పెనిమిటేవిటి? నాకేం నచ్చలే. అబ్బే.

జయ—[తనలో] ఈతడిట్లేల వినవ్రమ్ముగాని సంభాషణసేయుచున్నాఁడు. చూడగా నీతడు నాయెడల నేదియో ద్రోహచింతను బూనియున్నట్లు తోఁచుచున్నది. హా! పరమేశ్వరా! నాకేవిధమైన యాపదయుఁగలుగకుండ రక్షింపుము. [ప్రకాశము] సెట్టిగారూ! ఈ యనవసర ప్రసంగమేల. భత్యమునిచ్చినఁ గొనిపోయెద. లేదేని పోనిండు.

నారా—నీయందానికి బత్యమా. సిగ్గు సిగ్గు. నాబాగ్యంలో సగం బాగ్యం యిమ్మన్నాయిస్తాను. తిరుగుడు తెలిసిందా!

జయ—[తనలో] ఈతడు నిశ్చయముగా నాయందు దుష్టబుద్ధినిఁ బూనియున్నవాడు. అక్కటా! ఇప్పుడు నేనేమిసేయుదును. కాని మ్ము. ఈతనితో నింక సంభాషింపకుండ నరిగెదఁగాక. [ఇంచుక

నడచి] ఏమిది! ద్వారములన్నియు మూసియున్నవే- ఏమిదారి!
(ఆలోచించుచున్నది-)

నారా—దారేఫీలేదు- నన్ను దయనూడవే దారి- సూడు- యెట్టిబె ట్లుపోక, యీలాకూర్చుండు- ఎన్నాళ్ళనుండో నీమీద భ్రిమ- ఎవ్వ రిసేతనైనా కబురంపితే యేవనుకుంటావో అని యీయాల యిల్లా చేశాను- ఆ కూడు గుడ్డలేని కరణీకునితో యేవికాపురం చేస్తావు నీమాట, నామాట వొకటైందంటే, చెప్పనా, యీబాగ్యం అం తా నీదే అనుకో, ఇందుకుతప్పితే తల్లితోడు.

జయ—(తనలో) పాపముశమించుగాక- ఈతని హృదయమును సంపూ ర్తిగా వెలిఁబుచ్చినాడు- పరమేశ్వరుఁడీతనికి మంచిబుద్ధి ప్రసాదిం చుగాక! (ప్రకాశముగా) అన్నా! అనరానిదియు, వినరానిదియు న గు పలుకుఁ బలికినందుల కెంతయుఁ జింతయయ్యె- అను! (12)

చ॥ పరసతులెల్లఁ దల్లులని • భావమునం దలపోతమాని; యీ
నరణిని నన్నుఁ గోరుదువె • సజ్జను లెల్లరు నవ్వరా? యశో
తరుణియు నిన్ను వీడి చన • దా! యపనిందయు నత్తి నెక్కదా
నరిసరి యేటిమాట లిఁకఁ • జాలును బుద్ధి మరల్పుమీ వెసన్

నారా—ఏవిటో! ఈమాటలకేవిటి? పున్నెవేవిటో పాపవేవిటో- నీ యందం సూశాను- యెట్టిలో పడిపోయినాను- ఆ సంగతి అల్లావుం చు నాకోరిక నీవు తీర్చినావంటే నిన్ను రాణీకిమల్లే సేస్తాను- ఈ దరిద్రమంతా పోతుంది- నీకింద కావలసినంతమంది దాసీల్నెట్తాను నువ్వు అడుగుతీసి అడుగెట్టక్కరలేదు- కోవటితో స్నేహం కోటి లాబాలన్నారు. తెలిసిందా!

జయ—శివా శివా! ఎట్లు బలుకుచుంటివి- నీవు నాకు సోదరునివంటివా డవు- అన్నా! పరసతీ గమనమున మిగుల పాపము సంభవించును-
అను (14)

చ॥ పరులెవరైన విన్నఁ బలు • భంగుల దూషణసేతు, రాలియున్
బరుసములాడు స్నేహితులు • పజ్జకు జేరరు, మోమునెత్తి న
ల్వురఁ గనఁ గష్టమాను ధన • మున్ నశియించును, గీర్తి బాయు నీ
వరయకయున్న వాడవె వ • రాంగనఁ గోరుట పాపమౌ కదా!

తెలిసియో తెలియకనో యడిగితివి- నేను నీవు తలంచిన గుణముగల యువిదనుగాను- నేను సాధ్విని, భర్తృపదాంబుజసేవ దప్ప నాకన్య మవసరము లేదు- పూర్వకృత ప్రారబ్ధమున మేమిట్లు వచ్చితిమి-

నారా- ఏవి నక్కని మాటలు- అమృతం వొలుకు తుండాయి- నువ్వుసెప్పేమాటలు నాతలకెక్కుతాయా- నీవు నన్ను కరుణ సూశావంటే యెంత పాపానికైనా వోరుస్తాను-ఆబయ వేవీ లేదు- ఈవాళ నీవు నాకోరిక తీర్చాలి- నేను బోంచెయ్యాలి లేకపోతే పస్తుంటాను- ఇదేపంతం ఇదిగో! ఇంకో సిన్నమాట, యెవరైనా సూస్తారేమో అని బయంగా వుందా యేవిటి? ఆలాటిబయం వద్దు- నాయింట్లో జరిగిన సంగతి సూర్యశంద్రుల్లుగూడ తెలుసుకోలేరు- చూడు- అన్నితలుపులు వేసున్నాయి- ఇంక మారుమాట సెప్పకరా- కోటికిపడగెత్తిన కోవటిని- ఈలాఅడుగుతుండగా నీవిల్లాసెప్పడం దర్మంగాదు మఱొకరైతే వూరుకోంటారు-

(సమీపింపఁబోవును)

జయ-(కోపముతో) ఛీ! దూరముగానుండుము-

తే॥ గీ॥ పరసతుల గూడుమనుచు నా • బ్రహ్మ నీకు
భాగ్యమిచ్చెను నింతగా • పశువ! నీకు
జేటుకాలము వచ్చుట • చేత నన్ను
సాధ్వి నిటు గోరుచుంటివి • సాహసమున

నీకు వినాశకాలము సమీపించినది-

నారా- ఏవి సివాట్లు, ఇయ్యన్నీ నాకు దీవనలే నీమాటలకు నేను కోం పడతా ననుకున్నావాయేమిటి. కోంపడను- సాధారణంగా ఆడోళ్ళు యిల్లాటి యాపారం వచ్చినప్పుడు ముందు కోం పడడం ఆశారం- ఈకిటుకులన్నీ నాకు తెల్సునుగా- కోవటోడిపట్టు భల్లూకం పట్టు

జయ (తనలో) నావాక్యములచేత నీతఁడు తనబుద్ధిని మరలించు కొనునట్లులేదు- ఆవలకుఁ బోవుదమన్న దలుపులన్నియు మూయఁబడి యుండునట్లుజేసినాడు- ఇంకనా సామవాక్యములచేఁ గాని కోపవాక్యములచేఁ గాని ప్రయోజనములేదు- నేను శాంతవాక్యములచే నీతని నావలకుఁబంపి, నే నేదైనా మార్గముఁ జూచుకొనవలయును- లేనిచో మోసమువాటిల్లును. (ప్రకాశముగా) ఓ! వైశ్యకులప్రదీపా! నీవు నారిద్ర్యము వాపెదనని చెప్పుటం జేసి నాకేమిశో అంత! నీ చిత్తవృత్తి నారయుట కట్లు వక్కాణించితిని గాని మఱియొకటి కాదు. నాకోపవాక్యములకు నీవు మన్నించి నావాంఛమాత్రము మొక్కటి తీర్చవలయును.

నారా—నాప్రాణ విమ్మంటే యిస్తాను. యేంకావలో సెప్పే శెయ్.

జయ—మఱేమియును లేదు, మీరు నన్నేరీతిగ సత్కరించఁ దలంచితిరో యది తీసికొనిరండు. నే నిట్లడిగితినని మీరు మఱియొక విధమున భావించ వలదు-

నారా—(తనలో) వొట్టి యెఱ్ఱిది- సంతోష పడుస్తానో లేదో అని అనుమానం- (ప్రకాశము) ఇదిగో నీకిప్పు డెయ్యి వరహాలు తెచ్చి యిస్తాను- వుండు- (తలుపు ఆవలవెసికొని పోవును).

జయ—(తనలో) ఈతడావల కరిగినాడు- నేనావలకుఁబోవు మార్గము లేదు- అక్కటా! నాప్రాణేశ్వరుఁడు నాకై యెంత నిరీక్షించుచుండునో కదా! పరమేశ్వరా! మాకిట్టి సంకటంబుల గలిగించుచుంటివి. రాజ్యభ్రష్టులజేసి, తుదకు గూలిజేసికొని జీవించుచున్నను నోర్వలేక పోతివా? అయ్యో! నోరెఱుంగని పసికూనలు నాకై యెంతవిలపించుచుందురో. [ఇంచుక యూరకుండి] నే నిట్లు

లోచించుచు జాగుజేసితినేని మరల నావైశ్యుడు రాఁగలడు- [ఇటు నటుఁజూచి] ఇదిగో! ఇచ్చటనొక పెద్దపెట్టెయున్నది- నేనిందు బ్రవేశించి డాగెదఁగాక! దీనిని నానాథుఁడుదప్ప మఱెవ్వరును దెఱచుటకు శక్తులుగాక యుందురుగాక! [పెట్టెనుసమీపించి] ప్రాణేశ్వరా! నేను నీచరణసేవకు దూరమగుచుంటిని- సంపద శత్రువులచే హరింపఁబడినను నీచరణసేవయే మహాభాగ్యమని తలంచిన నేనిప్పుడు నిన్ను నెడబాయుచుంటిని- నేనీ దురాత్ముఁడగు వైశ్యునిచే నిట్లుజిక్కితినని నీకెవ్వరు తెలుపుదురు- మరల నీదివ్యమంగళవిగ్రహ సందర్శనము నేనెప్పుడు జేసికొందును- నోరెఱుంగని పసికూనలతో నీవెట్లుకాలంబుగడపుదువోకదా! నాజాడదెలియక నాకై నీవెంతగాఁ జింతించెదవో! కానిమ్ము, ధర్మదేవతయే నిన్ను రక్షించుగాక! ఓ పరమేశ్వరా! ఆర్తత్రాణపరాయణా! కుమారసహితముగా నానాథునిరక్షించుభారము నీయందున్నది. ఓ భగవతీ! కాత్యాయనీ! నేనీపెట్టెయందుఁ బ్రవేశించుచుంటిని-

అను॥ (18)

తే॥ గీ॥ తల్లికాత్యాయనీ! నీవు ♦ దయను నాదు
విభుఁడుదప్ప వేరొకరి కీ ♦ పెట్టెఁ దెరువ
శక్తిలేకుండునట్లును ♦ సలుపుమమ్మ
యార్తనై వేడుచుంటిని ♦ నధికభక్తి।

జగదీశ్వరివగు నిన్నునమ్మిన మాకేకొఱంతయును గలుగకుండుగాక [పెట్టెలోడాగుచున్నది- పెట్టెమూతపడును-]

[నారాయణసెట్టి ప్రవేశించును-]

నారా—[తనలో] ఈవాళ నాభాగ్యంపండింది- మొదవసామ్ము పోతేనే. మొదట రవ్వంతబెట్టుచేసిందిగాని, తరువాత సొమ్ముకాళపడింది- [ఎదుటఁజూచి] ఏదీ! ఆకాంత సరసానికి మొక్కడైనా నక్కింది కామోసు- ఓసబ్బా! సరసాలు- రా! యిట్లారా! నీకుగావలసినంత

సొమ్ముపుచ్చుకో. నేను వెనుకకు తీసేవాణ్ణికాను. (పరికించి) కన బడదేం. మాయమైంది నెమ్మదిగా యువతలి కెళ్లిందా యేవిటి? ఎల్లా వెళ్ళుతుంది- తలుపులన్నీ వేసున్నాయి- ఎగిరిపోవడానికన్నా పైకప్పు అడుంది- ఇదేవిటో మాయగావుంది- [గదియంతయు నలుప్రక్కలఁజూచి] ఇందెక్కడా లేదు- ఈపెద్దపెట్టె యింతకు ముందు తెఱచివుంది- ఇప్పుడు మూత వేయఁబడివుంది- ఒకవేళ యిందుదాగిందేమో- [మూతనెత్తఁబోయి] ఏవిటీసిత్రం మూత రాదు తాళములేని యీపెట్టె యేలాపడ్డదో కదా! [తీయుటకు బ్రయత్నించి] అబ్బా! ఎంతతంటాలుపడ్డా గామంది- ఇదేం కొంప మునుగుతుందో- వళ్ళువొణుకుతూవుంది- ఈసంగతి రాజుకు తెలిసి దంటే నన్ను బతకనియ్యడు- [పీదితలుపుదీసి] ఓరీ! ఎవడురా!

సేవ—[ప్రవేశించి] ఏమి సెలవు

నారా—సెలవేవిటరా. కొంపమునిగింది- కరణీకుడిభార్య యీపెట్టె లో నక్కింది- పెట్టె మూతరావడంలేదు- సచ్చిపోతుందేమో మార్గ వేవిటి?

సేవ—పెట్టెమూత రాకపోవడం యేవిటి. (పెట్టెతీయుటకు బ్రయత్నిం చి) ఇది చాలా చిత్రంగా వుంది. ఆవిడకు మాయందిష్టము లేక యిట్లు జేసినది.

నారా-ఓరీ! నాశరీరము వొణుకుతూవుంది- కరణీకుఁడువచ్చి నాభార్య యేదంటే యేవయిందని సెప్పను- ఈపని యెందుకు చేశాను- లేని పోనిది తెచ్చిపెట్టుకొన్నాను- (ఇంచుక యూరకుండి) మనమిాలా ఆలోచిస్తూ కూర్చుంటే కొంపమిాదకు వస్తుంది- కాబట్టి యిద్దతినా ఖలాను తీసికొని వచ్చి, యీపెట్టె బ్రద్దలు కొటించాలి. అప్పుడు గూడా సాధ్యంకాకపోతే, మనదొడ్లోవున్న పాకలోపెట్టించి పాకకు నిప్పంటిద్దాం- కరణీకుఁడువచ్చి అడిగితే బత్యం తీసికొని వెళ్ళింది. తరువాతసంగతి మాకు తెలియదని చెప్పుదామురా ఆలోచిస్తే లాబం లేదు. (నిష్క్రమింతురు)

రంగము:— (నారాయణశెట్టి గదియందు ప్రవేశము)

నారా—(తనలో) కుడిచి కూర్చుండలేక కొంపమీదకు తెచ్చిపెట్టుకున్నాను- ఎన్నడు పుట్టని బుద్ధి నాకు పుట్టింది- ఆ కరణీకుడి భార్య యీపెట్టెలోవుండి యివతలకు రాకుండావుండి- పెట్టె యెంతమంది బద్దలు గొట్టినను శాస్త్రఅయినా పగలలేదు- దొడ్లో పాకలోబెట్టి నిప్పంటించినా పాక తగలబడిపోయింది గాని పెట్టెయెప్పటిమోస్తరుగానేయుంది. ఆకరణీకుడువచ్చి అడిగితే మాకు తెలియదనిచెప్పినాను. ఇప్పుడీ పెట్టెను యేమిసెయ్యాను- నాయింట్లో యెన్నాళ్ళని వుంచుకోను- ఈసంగతిరాజుకు తెలిసిందంటే తలతీశేస్తాడు- (ఆలోచించి) ఇంక మరో ఆలోచనలేకుండా దీనిని సముద్రములో అర్ధరాత్రిపట్టించుకొనివెళ్ళి పారవేయిస్తాను- అదే మంచిదారి-

జయ—(పెట్టెలోతనలో) పరమేశ్వరి యనుగ్రహామున, నీపెట్టెమాత్ర, దెఱచుటకెవ్వరికిని శక్తిలేకయుండెను. తుదకీతడు దీనిని నగ్నిహోత్రము పాలుజేసినను నాకావంతయు ముప్పు ఘటిల్లలేదు- ఇప్పుడీతడు నన్ను సముద్రమున బాఱవేయించుటకు దలంచుచున్నాడు. కావున నుపాయముచేత నేనీతని నాయుద్యమమునుండి మరలించవలెను- (ప్రకాశముగా సెట్టెనుద్దేశించి) సెట్టీ! ఇంతవరకును నీవు నాయెడలజేసిన ప్రయత్నములన్నియు విఫలములైనవి- ఇంక సముద్రమున బడవైచినను దడవదు- చెదలంటదు- నీవేల వృధాశ్రమ వహింతువు- నాకొక వ్రతముగలదు- అది యాఱుమాసములకు బూర్తియగును-తరువాత నీపెట్టె దీనంతట నిదియే తెఱచుకొనును. అంతవఱకును నీవు నన్నిందే యుంచి జాగరూకతతో సరయుచుండుము-

నారా—[తనలో] ఏమి ఈ యాశ్చర్యము- ఆఱుమాసములవఱకు నిందున్న ఈమె యన్నమిదినక నీరుద్రావక యెట్లాబ్రతుకుతుంది-

ఈమెకొక వ్రతమున్నదట ఆవ్రతమైనతరువాత నీమె బయలుపడు నట. అప్పుడు నాకోరికతీరుస్తుందికావును. కాబట్టి నేను దీనిని సముద్రింలోబాలవేయించక నాయింటనేవుంచి భద్రింగా కాపాడు తూవుంటాను. నేను రహస్యంగాపుంచుతాను. ఎవరికిని తెలియదు. (ప్రకాశముగా) నీవు చెప్పినట్లే చేస్తాను. (ప్రకాశముగా) చూడు పిల్లా - నీవ్రతసమయం అయినతరువాత మనమాట ఒకటికావాలి సుమా.

జయ—(దైవము నుద్దేశించి)

సీ॥ అత్మేశు సేవకు • నతిదూరమై వైశ్యుచే
జిక్కి యీపెట్టె • జేరినాను
వ్రతమొందు గలదంచె • పాయంబు రాకుండ
నరసి రక్షింప బూం • కాడినాను
గాన నాయందు స • త్కరుణ బూనుచు నాదు
జీవితేశుని వేగ • జేర్పుమయ్య
యంత పర్యంతము • నాకలి దప్పులు
గలుగ కుండెడి రీతి • సలుపుమయ్య
తే॥ గీ॥ నిన్ను నిరతంబు మదినమ్మి • యున్న నాదు
ప్రాణనాధున కొట్టి యా • పదయుగల్గ
కుండ నరసి రక్షింపుమా • కూర్మిలోడ
దీన మందార శ్రీపార్వ • తీ కళత్ర ॥

నారా—(తనలో) ఈమెచెప్పినట్లు చేస్తాను.

[నిష్క్రమించును.]

ఇది తృతీయాంకము.

పురూరవ

చతుర్థాంకము.

రంగము:—

(సెలయేటియొద్దు - ప్రవేశము:— ఇద్దరుకుమారులను చేతి యొక చంకనుబెట్టుకొని - పురూరవుడు ప్రవేశము- అను (15)

పురూ—ఆహా! రాజ్యమంతయు గోలుపోయినను, విచారమందక భార్యాపుత్త్రిలు వెంటనుండిరి కదా యని సంతసించుచు గలిప్రిరణంబునఁ గూలిజేసికొని జీవించుచున్నాను. నధైర్యమందక యెప్పటికైన శుభదినంబులు వచ్చుననితలంచి, పరమేశ్వరుని నమ్మియుండ- దుదకు నాకీగతిపట్టినది- భత్యము దెచ్చుటకా వైశ్యునిగృహమున కరిగిన నాభార్య రాకపోవుటయేమి! ఆమె యుదంతము వారి నడుగగా, మాకు దెలియదనిరి- హా! రమణీమణీ! జయప్రదా!
అను (15)

సీ॥ మోహంబు నాపైనఁ • బూని, నృపాలకుల్
వీక్షింప నన్ను వ • రించినావు
నను బాయగాలేక • నాసేవలనుగోరి
వనులకు నావెంట • వచ్చినావు
నీదివ్య సేవయే • నిఖిల సంపదలంచు
గడు ముదంబున నాకు • నుడివినావు

చిత్తమందున శంక • జేరనీకుండఁగ
ధైర్యంబు వచియించి • తనరినావు
తే॥గీ॥ నాసుఖమె నీసుఖమని మ • నంబునందు
దలచి నాతోడ నిరతంబు • మెలఁగినావు
యువిద! యిప్పుడిచ్చోట నీ • వున్నదాన
వకట! ననుబాయదగునె నీ • కమలచరిత!

అయ్యో! కాంతా! నన్నువిడచి నీవెందు బోయితివి. ములు పడజాలక బ్రదుకుపైరోసి ప్రాణముల బాసితివా! " ఎన్ని యిక్కట్లు వచ్చినను, మిన్నువిఱిగి పైబడినను- నిన్నెడ నీవుచెప్పిన పలుకులు మఱచిపోయితివా"! ఏక్రూరుని చేతికైన కై పరితపించుచుంటివా! నీయుదంతము నాకెట్లు తెలియును. ఈ ఈకుమారులను నేనేమి సేయఁగలను- వీరిని నేనెట్లు సాకుదును దాంధుడైన యావైశ్యుడు నీకే యపాయమైన గూర్చియుండడ నీకై పురమంతయు గాలించితిని- నీజాడ యెచ్చటను గానబడ (కుమారు లేడ్చుటవిని) నాయనా!

తే॥గీ॥ ఏడువకు నేడువకు నీవు • నేడ్వబోకు
నిన్నురక్షించు చుండెడు • నీదుతల్లి
నిన్ను విడిచి యెటకోచనె • నేడు కుట్ర
దేవుడే నీకు నాకును • దిక్కుసుమ్మీ॥

(రెండవకుమారునిఁ జూచి)

తే॥గీ॥ చంద్రబింబంబు హాసియింపఁ • జాలునీదు
మోము కడువాడియుండెను • ముద్దుకుట్ర
యెండసోకిన కతమున • నిప్పుడకట
యేమిసేయుదు నింక నా • కేది తెరువు.

కుమారులారా ! మీయాకలి నేనెట్లుతీర్తును. (ఇంచుకయూరకుండి) నేనీరీతిని జింతించుచున్నందువలనఁ బ్రయోజన మేమియులేదు. నేను నెమ్మదిగా నీప్రవాహమునుదాటి యావలనున్న పల్లెజేరుకొందుగాక. ఈయిరువురికుమారులతోడను నీమూటతోడను నొక్కసారిగ ప్రవాహమునుదాటి పోవుటకష్టము గావున ముందుగ నీమూట నావల గట్టునబెట్టివచ్చి యొక్కొక్కనినే యావలకుఁ జేర్చెదగాక ! నేను మరల వచ్చులోపుగ నీబాలురు ప్రవాహములోనికి దిగుదురేమో ! ఈవృక్షము క్రిందనున్న తీగకు వీరిని గట్టెదగాక.

(యేటియొడ్డుననున్న వృక్షముక్రింద తీగలకు కుమారులను గట్టి) తండ్రులారా ! నేనీమూట నావల గట్టునబెట్టివచ్చి మిమ్ముదీసుకొని పోవుదును. (ప్రవాహము దిగి కొంత దూరమరిగి) అయ్యో ! ఏమిది ! ఈ ప్రవాహము లోతుగనున్నది. అందుటలేదు. కాళ్లు తేలిపోవుచున్నవి. అక్కటా ! కొట్టుకొనిపోవుచున్నాను. అయ్యో ! కుమారులు ! తనయులారా ! మీకింక నెవ్వరుదిక్కు-- (ప్రవాహమునఁగొట్టుకొని పోవుచు నిష్క్రమించును)

(గొల్ల - చెంగి - ప్రవేశించును)

చెంగి—(తనలో) అబ్బా ! ఎండవేడిమి చాల యధికముగానున్నది. ఆ చెట్టు నీడను కొంచెము విశ్రమించి యింటికి వెళ్ళుదును.

హా ! నాయనా! (కుమారులు ఏడ్చుటవిని) ఏమిది! పసికూనల యేడ్పు వినవచ్చుచున్నది. (ఇంచుకనడచి) ఇదేమివింత ! ఈబిడ్డలెవరో కదా! ఈతీగెకు యెవ్వరో కట్టివేసినారు. అయ్యో ! వీరికెవ్వరును దిక్కులేరుకాబోలు ! బిడ్డలులేని నాకు భగవంతుడీ కుమారులను బ్రసాదించినాడు. నేను పూర్వజన్మములో గొంతపుణ్యముచేసి యున్నాను! వీరి నింటికి దీసుకొనిపోయి పెంచుకొందునుగాక!

(తీగెకుకట్టబడియున్న కుమారులను విప్పి)

ఆహా ! ఏమిమొగములు సూర్యచంద్రులవలె నున్నారు. నాపుణ్యమున వీరు దొరికినారు.

కుమా—మానాయన యేడి!

చెంగి—(తనలో) వీరితండ్రి వీరికి దూరమైనాడు కాబోలు- (ప్రకాశముగా) బిడ్డలారా! మీకు భయములేదు- రండు- మీకు బువ్వ బెట్టెదను, (కుమారులతో నిష్క్రమించును)

—:o:—

రంగము :—

[దేవపుర ప్రాంతారణ్యభూమి—ప్రవేశము].

గొల్లవానివేషముతో పురూరవుడు ప్రవేశించును అను (16).

పురూ—హా! పరమేశ్వరా! నాకెట్టి సిటుగుల గల్పించుచుంటివి- నేను నీయెడలఁజేసిన మహాపరాధమేమియున్నది. రాజ్యశ్రీలను బాయజేసితివి- సతినెడబాపితివి- పుత్రులను దూరముగజేసి దిక్కులేనివారిగ నొనర్చితివి- ఆప్రవాహమున గొట్టుకొనిపోవుచుండ, ఆప్రాంతమున నున్న గొల్లలు నాయెడల గరుణామయులై నన్ను నీరములనుండి బైటకుదీసి రక్షించిరి. రక్షించుటయేగాదు. గొఱ్ఱెలను గాయుచుండుమనియు, నన్న వస్త్రములనిచ్చి సాకెదమని చెప్పి యట్లు సేయుచుండిరి- హా! దేవా!

సీ॥ సకల సామంత రా ♦ జన్య చూడామణు
లరిగాపులై గొల్వ • వలరినాడ
ఇలలోన నాకును • నెదురేమి లేకుండ
ఘనచక్రవర్తిగాఁ ♦ దనరినాడ
పరరాజులకు గుండె ♦ బల్లెమై సతతంబు
భూరి శౌర్యంబునఁ ♦ బొలిచినాడ
పాకారి మించిన • భాగ్య భోగములతో
వేడ్కమీఱగ నెప్డు • వెలసినాడ

తే॥ గీ॥ అక్కటా ! నేటికీరీతి • నన్ను విడచి
నాడు- సతిసుతులను విడ • నాడినాడ
తుదకు గాత్రాల కాపరి • పదమునంది
భువిని నీచ జీవమును • బొందినాడ ॥

హా! జయప్రదా! నామూలమున గదా నీనట్టి కష్టముల బొందవలసి వచ్చినది. రాజ్యమువిడిచి నేనరణ్యములకు వచ్చునప్పుడు నా వెంట రావలదనియు, బిడ్డలతో గూడ నీపుట్టినింటికరుగు మనియు నెంత చెప్పినను వినక నావెంటవచ్చి యిట్లయితివికదా! నేనుచెప్పినట్లు నీవు చేసియుంటివేని యిట్టి యిక్కట్లను బొందియుండవుకదా! హా! నారీమణీ! రాజాధిరాజు- చక్రవర్తి- భుజబలపరాక్రమ శౌర్యవిరాజితుడు- అనితలంచి, యీ పురూరవుని బెండ్లియాడినందులకు నీవందుచున్న సౌఖ్యమిదికదా! ఆగర్భశ్రీమంతు గాలవుని, రాజపుత్రికవును, సాధ్వీమణివియునగు నిన్ను సామాన్య నీచకులాంగనవలె, భర్తయము తెచ్చుటకై పంపిన పాపము నన్ను గట్టికుడుపక మానునా? అయ్యో! సతీమణీ! నీవెచ్చట నున్నావు- ఎట్టికడగండ్ల గుందుచున్నావు- నాకెట్టిసంకటములు ప్రాప్తించినను నీవును, కుమారులును నాప్రక్కనుండుటచే వానిని మఱచి యానందముగానే యుంటిని- ఇక నేనిప్పు డెవ్వరిని జూచుకొని ధైర్యము మనంబున బాదుకొల్పుదును- నిన్నావిధి బాసితిని. కుమారుల నట్లు విడిచితిని- ఒకరి సంగతి యొకరికి తెలియదయ్యె- నే నిప్పుడేమి చేయుదును.

సీ॥ రాజాధిరాజునై • రహియించు నేనిప్డు
కూడు గుడ్డలకునై • గొల్లనైతి
మేలుగా పట్టుశా • లీలను, మెయిదాల్చు
నేనిప్డు గొంగళి • బూనినాను
కరమందు సిరతంబు • ఖడ్గమూనెడు నేను
వెదురుకఱ్ఱను బూని • వెలసినాను

మందిరా రామ సీ • మల వెల[illegible] నేను
భీకరాటవులలో • వెలసినాను
తే॥ గీ॥ ఆలుబిడ్డలతోడ సౌ • ఖ్యంబులందు
నేను, దిక్కులేకీరీతి • నగడినాను
కాలమొక్కరీతి గడువ • గా దరంబె
యెట్టివారికి నైనను • నెంచిచూడ॥

అయ్యో! నాపుత్రులెచ్చట నున్నవారో! వారికేమి గతియో! ఆసెలయేటి యొద్దన - నావృక్షముక్రింద తీగెకు గట్టివచ్చితిని- ఏమృక్కడి మృగమైన మెక్కనేమో! అక్కటా! నేనెంతపాపపు జన్మమెత్తితిని- భగవంతా! ఆలుబిడ్డల నావిధిస కడగండ్లముంచిన యీదుర్మతుని ఈకఠినచిత్తుని బ్రతికించితి వేల! ఓప్రాణవాయువులారా! నాశరీరమునుండి, మీరేల లేచిపోవకయున్నారు! ఓభూమ్యాకాశములారా! నన్నేల మీరు నలిపివేయరు- ఓదేవతలారా! నన్నుఁజంపి వేయుడు- భార్యాపుత్రులనుబాసి దిక్కులేకయున్న యీపురూరవుని జీవితము వ్యర్థము-

[మూర్ఛిల్లును] [కలిప్రవేశము]

కలి—(తనలో) ఈపురూరవునకు గల్పించవలసిన కడగండ్లన్నియు గల్పించుచుంటిని భార్యకును భర్తకును దూరముజేసితిని- బిడ్డలనెడబాపితిని- ఈతనికిట్టి నిచస్థితి గూర్చితిని- ఇంకను నీతని ద్రిప్పలుబెట్టవలయును- జయపురాధీశుని యంతఃపురమునకు నిరువురు చోరులను గల్పించి పంపి- రత్నాభరణంబులుండు పేటికను దెప్పించితినిగదా! యీపేటిక నీతనియొద్దఁ బెట్టి నేనేగెదగాక-

[వస్తువుల పెట్టెను - పురూరవునిముందుబెట్టి నిష్క్రమించును].

[ఇరువురు రక్షకభటులు ప్రవేశింతురు].

మొ-రక్ష—ఏమిరా! మనకీ కర్మమొక్కటినుండి దాపరించినది. ఎన్నడును రాజమందిరములో దొంగతనము విని కని యుండలేదు-అంతః

పురములోనికి చోరులెట్లు జొచ్చిరి- ఆభరణముల పెట్టె నెట్లుతస్క-
రింపఁ గలిగి॰.

రెం-రక్ష—ఇదియంతయు నాకు మాయగా నున్నది. ఏమైననుమనము
వెదకి చోరులను బట్టుకొనలేకపోయినచో మననొట్లోమన్నే- నా
ఖరికి నీళ్ళువదలుకొన వలసినదే. (ఇంచుక నడచి) వీడెవడు ఈచె
ట్టుక్రింద పరుండి యున్నాడు. (నిదానించి పరికించి) ఓహో! వెదక
బోయిన తీగ పాదములకు దగిలెనన్నట్లు మనకు వీడిక్కడనే కనిపిం
చినాడు- ఇదిగో! వీని ప్రక్కను పెట్టెగూడ నున్నది- వీడేచోరుఁ
డు- (పెట్టెను బట్టుకొని పురూరవునిఁ జూచి) ఇకలే- (చేతితోగొట్టి
లేపుదుగు)

పురూ—ఎవరయ్యా! మీరు! నాఅవస్థలో నేనుండి యేడుస్తూ పడు
కొని యుండగా మేల్కొలిపెదరు-

మొ-ర—సావకాశముగా నిద్ర పోవచ్చునులే- నిశ్చయముగా పడు
కొన్నావు?

పురూ—(లేచి) మీరెవ్వరు?

రెం-ర—మేము రాజ భటులము-

పురూ—అయిన- నాతో మీకేమి పనియున్నది?

మొ-ర—నిన్ను దోడ్కొనిపోవుటకు వచ్చినాము-

పురూ—ఎక్కడికి?

రెం-ర—చెఱసాలకు

పురూ—ఎందుకు?

మొ-ర—తెలియనట్లుమాట్లాడెదవేమి! రాజాంతఃపురములోని నగలపె
ట్టెను తీసికొనివచ్చి, లింగముమ్రింగిన పూజారివలె నిక్కడ పడుకొని
యున్నంతమాత్రమున దప్పుననుకొంటివా యేమి? ఈపెట్టె యొక్క-
డిది?

పురూ—అయ్యా! ఇదియేమి చోద్యము, నేను గొఱ్ఱెలగాచు గొల్ల
వాడను- ఆలుబిడ్డలకు దూరమై యిచ్చట నేడ్చుచు బండితిని- ఏ

పాపమెరుగను. ఈపెట్టె యిక్కడ కెట్లు వచ్చినదో నాకు తెలియదు.
మొ-ర—నీ పేరెవరు?
పురూ—మాధవుడు.
రెం-ర—మనకిప్పుడీ సంగతులన్నియు నేల! వీనిని పెట్టెతో దీసికొనిపోయి రాజుగారి సన్నిధిని బెట్టుదము. తరువాత విషయము వారే యాలోచించెదరు. (పురూరవునిఁజూచి) పద.
పురూ—(తనలో) హా! ఎట్టి దుర్గతి కలిగించుచుంటివి భగవంతా.

తే॥ గీ॥ నాతి నాకీతి నెడబాపి ♦ నావు; సుతుల
నెటకో పంపించినావు, నా ♦ కిట్టి నీచ
పదవి గూర్చితే గాక, ప్ర ♦ పంచమెల్ల
నవ్వ దస్కారుం డనిపించి ♦ నావు భళిర!
(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

రంగము—కారాగృహము
[పురూరవుఁడు - ప్రవేశము]

పురూ—[తనలో] ఆహా! కాలవైపరీత్యమునకు 'నేనేమని వగతును' ఇది యంతయు గలివరాయగా నున్నది. ఆలుబిడ్డల నెడబాసి యిట్టి నీచస్థితి యందున్నందులకే వగతునా? అకారణముగ రాజాంతఃపుర చౌర్యము నామెడకు జుట్టుకొని యీకారాగృహమందు బడి వందుకే వగతునా? ఆబ్రహ్మకృత్యములన్నియు నద్భుతము లేకదా! సప్తద్వీపసముద్ర ముద్రిత మహీచక్రంబు బరిపాలించు నేను-మహేంద్రవైభవంబును బురిడించు సౌఖ్యభోగములతో దులదూగిన నేను-సంగరమున శత్రురాజుల కంఠప్రదేశములయందు ఖరాసిని నాట్యమాడించిన నేను- అక్కటా! చెఱసాలయందా యుండుట- హా! తస్వీమణీ! జయధ్రువదా! చక్రవర్తియని సంతసించి నీవు వివాహమాడిన పురూరవుడెట్టి స్థితియందున్నాడో చూడము. హా! పుత్రు

లారా! మీరు నాగర్భవాసమున జన్మింపక యేనిరుపేదవాని గర్భముననో జనించియున్నచో నిట్టి యగచాట్లను బొందక యుందురు కదా! ఇప్పుడు మీరెందున్నారు? ఎవ్వరు రక్షించుచున్నారు! మిమ్ములను నేనీజన్మమున మరల జూడగల్గుదునా? హా! జయప్రదా! సంపూర్ణ పూర్ణిమా చంద్రమండలమును ధిక్కరించు నీముఖమును నేను వీక్షింపగలనా? నేనట్టి భాగ్యమును నోచికొని యుంటినా? హా! విరించీ! పురూరవుని నిట్టి నీచునిగా బరిణమింపఁ జేసితివేల? హా! ప్రియవధూమణీ! విశాలనగర రాజపుత్రీ! జయప్రదా! హా! కుమారులారా! [మూర్ఛిల్లును]-

[తెరవాలును]

రంగము—[జయంతుని కొలువుకూటము- ప్రవేశము]

జయంతుఁడు, మంత్రి, న్యాయవాదులు ప్రవేశము-

జయం—మంత్రీ! అంతఃపురమున బ్రవేశించి యాభరణముల పేటికను హరించిన తస్కరుడు పట్టుబడినాడట వానిం బిలిపింపుము- విచారింతము-

మంత్రి—[సేవకునిఁజూచి] సేవకా! నీవరిగి యాబంధింపఁబడిన చోరుని నిటకు దోడ్కొని రమ్మని కారాగృహ రక్షకునితో మాయాజ్ఞగా దెలుపుము-

సేవ—[చిత్తము] నిష్క్రమించి వెంటనే ప్రవేశించును

[భటులు- పురూరవుని దోడ్కొనివత్తురు]

సేవ—మహారాజా! ఇదిగో చోరుడు..

జయం—(పురూరవునిఁజూచి) ఓరీ! మాయతఃపురము బ్రవేశించి నగలపెట్టెను హరించినది నీవేనా?

పురూ—రాజేంద్రా! నేను దొంగతనముచేయనిదే చేసితినని యెట్లుచెప్పుదును?

జయం—నీవు దొంగతనము చేయనే లేదా?

పురూ—నేనేమి చెప్పిన మీరు నమ్మరు.

జయ—చెప్పదలచుకొన్నది చెప్పుము

పురూ—నేను తస్కరుఁడనుగాను.

జయం—నీ వెవ్వరవు?

పురూ—నేనొక గొల్లవానిదగ్గఱ గొఱ్ఱెలగాచుటకై పొట్టకొఱకు చేరితిని

జయ—[తనలో] ఈతనివాక్యములయందు మృదుత్వము గనిపించుచుండుటయేగాక, ముఖమునందొకవిధమైన తేజము విరాజిల్లుచున్నది. ఈతడు తస్కరుఁడై యుండునా లేదా యను సందియము వొడముచున్నది.

న్యాయవాది—నీయొద్దకు నగలపెట్టె యెట్లువచ్చినది?

పురూ—నేను చెప్పఁజాలను. నేను నిదురించి లేచితిని. నిద్రకుఁబోవక పూర్వ మేమియును లేదు. ఎవ్వరో భటులువచ్చి నన్ను మేల్కొలిపిరి. ఈపెట్టె నాయొద్దనున్నదని నన్ను బంధించి తీసికొనివచ్చిరి.

జయం—మంత్రీ! ఈతనివిషయము నాకేమియు దోచకయున్నది. ఇతడే దోషియని నిరూపించుటకు నామనంబేలకో సమ్మతింపకయున్నది.

న్యాయ—రాజేంద్రా! అట్లుతలంపరాదు. చోరులు తప్పించుకొనుటకై తామనేక విచిత్రగతులను మాటలాడెదరు. అంతమాత్రముచేత నిర్దోషియనరాదు. వీడు తస్కరుఁడుగాకపోయినచో నగలపెట్టె వీనికడ కెట్లువచ్చును. కావున వీని నవశ్యము శిక్షింపవలయును.

మంత్రి—ఆమాట నిశ్చయమే.

జయం—అట్లయిన వీనికిదగిన శిక్షయేది?

న్యాయ—తస్కరుని వధింపవలసినదని శాస్త్రమునందుఁ జెప్పబడియున్నది. కాని మనమీతనికి కరపాదఖండనశిక్ష విధింతము.

జయం—ఓరీ! భటులారా! ఈతని వధ్యభూమికిఁ గొనిపోయి కరపాదముల ఖండింపుడు. పొండు.

భటు—చిత్తము.

[భటులు పురూరవుని దీసికొనిపోవుదురు.]

జయం—మంత్రీ! నేటికి సభజాలింతము.

[అందరు నిష్క్రమింతురు]

రంగము:—వధ్యభూమి. పురూరవుఁడు, భటులుఁ బ్రవేశము]

పురూ—హా! దైవమా!

ఉ॥ రాజులు భక్తి గొల్వఁగ ధ • రావలయాంబఖిలంబు కీర్తి వి
భ్రాజితలీలనేలు నృప • వర్యుని నీగతిశేయఁగల్గి యా
తేజ మడంచినావుగద • తీరెన నీదగు కోర్కె; భద్రసం
యోజకుఁడన్నమాటకిది • యొప్పున నీకొడ లోకనాయకా॥

భగవంతా! ఇప్పుడు నిన్ను నిందించినందువలనమాత్రము ప్రయో జన మేమియున్నది. పెట్టవలసిన కడగండ్లబెట్టినావు. ఒకరిదారి యొకరికి దెలియకుండ నాలుబిడ్డలకును నాకును నెడబాపినావు. నీచులసేవ జేయించినావు. తుదకు చోరునిగాఁగూడఁజేసి, కరపాద ఖండనశిక్షగూడ వేయించినావు.

భటు-మొ—ఏమిటి! ఆలోచించుచున్నావు. నెమ్మదిగా మాకన్నులకు గంతలుగట్టి యావలకు దాటిపోవలయుననియా యేమి?

పురూ—నేను మీచేతులలోనుండగా నేనెక్కడికిపోగలను. అదియును గాక నేను నాప్రాణములపై నాస వహించినవాఁడనుగాను.

భటు-రెం—అందుకనే రాజుగారియింట దొంగతనముచేసినావు. ఓరీ! ఇంతమంది రక్షకభటులుండగా నీవు లోపలికెట్లు ప్రవేశింపగలిగితివి. రాజుగారి శయనమందిరముననున్న యా నగలపెట్టె నెట్లు గొని రాగలిగితివి? నీవు సామాన్యపుదొంగవుకావు. దొంగలకు గురుఁ డవు. గజదొంగవు. నీ తెలివికిమాత్రము మేము సంతోషించినాము.

పురూ—రక్షకభటులారా! ఏల యీయనవసరమైనమాటలు,

భటు—ఓయీ! మేముగూడ నిక్కడజాగు సేయరాదు. నీవుసిద్ధముగ నుండుము.

పురూ—భటులారా! సిద్ధముగనుండుట కేమి కావలయును కరపాద ఖండనానంతరమున ప్రాణములుపోవుట సత్యము. దగ్గర నెవ్వరైన యాలుబిడ్డలుండిరిగనుకనా! వారికేమయినా చెప్పిపోవుటకు ఈసమయమున నాకు భగవంతుడే తోడ్పడవలయును.

భటు—ఇంతవఱకును వచ్చినపిదప నింకను భగవంతుడెక్కడనీకు సహాయము సేయగలడు. అయినను నీయిష్టదైవమును మనసారస్మరించుకొనుము.

పురూ—[భగవంతుని నుద్దేశించి]

మ॥ ధనికుల్ బేదగ బేదరుల్ ధనికులుగా ధర్మైకసంవేద్యు దు
ర్జనగా! దుర్జను ధర్మమూర్తిగను న ప్రాంతంబుగావించుచున్
ఘనుడా గారడివానిలీల! భళి! లో కంబేలుచున్నావు, నీ
మన మెవ్వారు గనంగశక్తులు సుధ ర్మాంభోధిచంద్రోదయా

శా॥ ఈపద్నాలుగు లోకజాలములకున్ ఎవ్వాడధీశుండు, నా
పాపధ్వంసుని నిన్ను వేడుకొనెదన్ బల్మారు నీసత్కథా
లాపంబుల్ శృతులానవించుచును నము ల్లాసంబు సంధిల్లగా
నాపైసత్కృపఁబూనిబ్రోవుము జగన్నాథా! రమానాయకా

మ॥ నిమిషంబైన దదర్థమైన మనుజుల్ నిత్యంబు నీనామమం
త్రము జేర్కొన్న సహస్రకోటి భవకృ త్పాపంబులంబాసి వే
గమె ప్రాపింతురు నీకటాక్షగరిమన్ గైవల్యమున్ వారు శ్రీ
రమణా! దీనజనావనార్క కుల వ ర్యా! రామ! సీతాపతీ॥

భటు—నీదైవప్రార్థన పూర్తియైనదా?

పురూ—అయినది. ఇక మీపని మీరు చేసికొని వెడలవచ్చును.

భటు—(పురూరవుని పండబెట్టుదురు)

పురూ—హా! దీనరక్షామణీ! నీపాదసేవతప్ప నన్యమెఱుంగక నిరంతరము ధర్మసాధుకనై యున్న నన్నురక్షింపఁజాలవా? కావరావా? బ్రోవలేవా!

భటు—సిద్ధముగనుంటివా?

పురూ—ఆ-

(భటులు-పురూరవుని కరపాదములు ఖండింతురు)

పురూ—హా! దైవమా!

భటు—ఓయీ! ఇక మేము పోవుచున్నాము నీవు దొంగతనము జేసితివో లేదో భగవంతునకుఁ దెలియును. రాజశాసనము మేము చెల్లింపవలయును గాన నీకిట్లు జేసితిమి మమ్ముమాత్రము దూషింపవలదు.

పురూ—భటులారా! నాకర్మమునకు మీరేమిచేసెదిరి.

[భటులు నిష్క్రమింతురు]

పురూ—అక్కటా! ఇప్పుడు నేనేమి చేయుదును- ఎక్కడికి బోవుదును పాదములు లేని నేనెట్లనడవగలను? ఇట్టి స్థితిలో నున్న నన్నెవ్వరాదరింతురు- భగవంతా! నీకునాయందు గరుణలేకపోయెను కదా! నన్నిట్టి దిక్కుమాలిన పక్షివలె జేసితివే అయ్యో! మొండిశరీరముతో నేను బ్రదికిన లాభమేమి! ఇంతికన్న శరీరముననుండు ప్రాణవాయువులు లేచిపోయినచో నేబాధయు లేకుండెడిది!

మ॥ హరినీవే శరణంబటంచు మదిలో • నాహ్లాదముఁ బొంది, నీ
చరణాంభోజము లాశ్రయింపగను నీ • చందంబునఁ నన్నుఁ గరుణఁ జూపకయుంట న్యాయమగునే • గాపాడవే బ్రోవవే
శరణంబెవ్వరు లేరు దీనజనర • క్షా! దేవా! లక్ష్మీపతీ!

[ఆకాశమున]

ఓపురూరవా! నీవు విచారింపవలదు కలిప్రేరణంబున నీ విట్టి బాధలను బొందుచున్నావు విధికృతమును నెవ్వరును దప్పింప జాలరు- నీయాలు బిడ్డలు కొండొక ప్రదేశమున సుఖముగ నే యున్నారు వారిని నీవు త్వరలో జూడ గలవు. నీకు గరచరణంబులుగూడ గలుగును శుభ దినములు సమీపించుచున్నవి నాకరుణచే నీకాకలి దప్పులుండవు-

పురూ—భగవతియగు దుర్గాదేవి నాయందుగరుణించి యిట్లు పలుకు చున్నది నాయాలు బిడ్డలు సుఖముగా నున్నారట ఎక్కడనున్న సం గతి మాత్రము తెలుపలేదు తెలుపునుగాక! కరచరణ హీనుండ నగు నేనక్కడ కెట్లు బోవగలుగుదును-

[దేశికసెట్టి ప్రవేశించును]

దేశి—(పురూరవునిజూచి) పాపమితడే కాబోలు రాజుగారి మందిరమున దొంగతనము చేసెనని శిక్షింపఁబడినవాడు పరికించి ఈతనిముఖ మున నదిరొక విధమైన యద్వితీయమగు తేజము కనిపించుచుం డుటయేగాక! ఉత్తమకుల సంభూతుఁడనికూడ తోచుచున్నది- సమీపించి విచారించెదగాక (సమీపించి) ఓయీ! నీవేనా చోరు డవని రాజదండనకుఁ బాత్రుఁడవైనవాడవు.

పురూ—అట్టి నిర్భాగ్యుడను నేనే!

దేశి—నీముఖముఁజూచిన దొంగతనముచేసియుందువని నేను తలంప జాలను- సత్కులప్రసూతుఁడవై కాలగతి నిట్టి దుర్దశబొందితివని నాకు సంశయముగనున్నది· నీయుదంతము విననగునేని యెఱిఁ గింపుము.

పురూ—ఆర్యా మీరెవ్వరు?

దేశి—మేము వైశ్యులము. నేనీపురమునందే నివసించుచుందును- నన్ను దేశికసెట్టియందురు-

పురూ—ఆర్యా! నేనిప్పుడేమియు జెప్పఁజాలను- నేనెవ్వడనైన నేమి_

ప్రస్తుతమిట్టి దుర్దశవాటిల్లినది. ఇదియంతయు నాపురాకృత కర్మము.

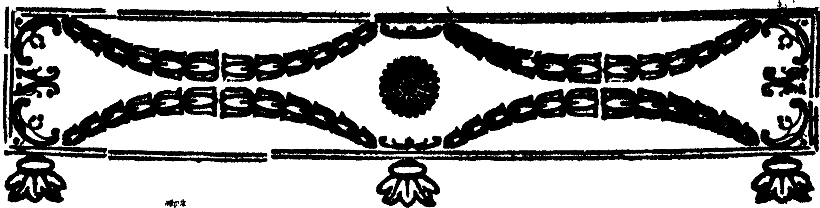
శశి... సరే నీవువిచారింపవలదు. చీకటికొన్నిదినములు. వెన్నెల కొన్ని దినములు. కష్టములెప్పుడును నిల్లుగట్టుకొని కాపురముచేయవు. నీవు విచారింపక నాగృహంబునకు రమ్ము. నీకు వలసినయుపచారము నాసేవకులు సేయుదురు. నిన్నుజూచిన నాకదియొకవిధమైన యనురాగ ముదయించినది. సంశయింపవలదు. నిన్ను దోడ్కొనివచ్చుట కందలమిప్పుడే పంపెదను. [నిష్క్రమించును]

పురూ... ఈతఁడెవ్వడో నాపాలిటికి భగవంతుడైనాడు. నేను నెమ్మదిగా జరిగిపోయి యావృక్షముక్రింద నుండునుగాక.

[నిష్క్రమించును.]

ఇది చతుర్థాంకము.

పురూరవ

పంచమాంకము.

రంగము:-మందిరమునఁ బుష్పవేణి ప్రవేశము.

బుష్ప--ఆహా! ఏమిది! ఇట్టిగానము మున్నెన్నడును వినియుండలేను సంగీతకళ మూర్తీభవించి యాపురుషుని నాశ్రయించినవిధము తోచుచున్నది. అనేకమంది రాజకుమారులనుజూచినను నాచిత్త మెవ్వరిని వరింపదయ్యె. నేడా మహానుభావు డెవ్వరో! అతని సంగీతము వినినయంతనే నాచిత్తము పారవశ్యమునందినది పారవశ్యము నందుటయేకాదు నాహృదయమాతనికి సంపూర్తిగజిక్కి మనోరథ సిద్ధినందుటకు దొందరపడుచున్నది. కానిమ్ము అతని యుదంతమార యుటకుఁ బ్రియంవదను బంపియుంటినిగదా! [ఎదుటజూచి] అదిగో అనుకొన్నంతలోనె ప్రియంవద వచ్చుచున్నది.

ప్రియంవద— [ప్రవేశించును]

బుష్ప—సఖీ! ప్రియంవదా! నీవరిగిన సంగతియేమయినది?

ప్రియం—ఏమగును దూరపుకొండలు నునుపు.

బుష్ప—అట్లు బలుకుచుంటివేమి?

ప్రియ—ఏమున్నది! సంగీతపు వసయేగాని మఱియేమియు లేదు. నీవు భ్రమించినట్లు అంతటి మహాగాయకు డెవ్వడైయుండునాయని నేనుగూడ భ్రమించితిని. వెళ్ళిచూచునటికి వాసనబయలుపడినది. ఆపురుషునిసంగతి చెప్పుటకు నాకే సిగ్గగుచున్నది.

పుష్ప—రమణీ! సంశయించెద వేమి! చెప్పుము?

ప్రియం—మొన్న మనయంతఃపురమున నాభరణముల పేటిక తస్కరించి, రాజుగారిచే కరపాదఖండనశిక్ష విధింపబడిన చోరుఁడే యిప్పుడు పాడినది. అతడు దేశికస్త్రీగృహమున నున్నాడు.

పుష్ప—ప్రియంవదా! ఇదియంతయు నాశ్చర్యముగనున్నది. తస్కరుడన కేమి! అట్టి గానవిద్యాప్రవీణత యలవడు టేమి? నేను నమ్మజాల. అతఁడెవ్వఁడో యొక మహనీయుఁడుగా నోపు. కారణాంతరముల నిట్టి యవస్థఁబొందియుండును. ఏమైనను నాచిత్తమాతనినుండి తిరుగదు. నే నాతనినే వివాహమాడవలయును. అతఁ డెవ్వఁడో యొక మహాపురుషుఁడు గాకయున్నచో, నిదివఱకెందఱో రాజకుమారులను త్రిప్పినను, జలింపని నాచిత్త మేల చలింపవలయును.

ప్రియం—(ఎదుటఁజూచి) అమ్మా! మీ నాయనగారు కాఁబోలు నిట్లు వచ్చుచున్నారు.

(జయంతుఁడు ప్రవేశము)

పుష్ప—తండ్రీ! నమస్కారములు.

జయం—అఖిల శుభప్రాప్తిరస్తు. (ఆసీనుఁడై) అమ్మా! నీ వీరీతిని వివాహవిషయమై ముచ్చటించినపుడెల్ల నేదియో సమాధానము జెప్పి కాలయాపనము సేయుచుంటివి. ఎంతకాలమని నేనూరకుందును.

గీ॥ పార్వతీనాథుని కృపచేతఁ • బడసినట్టి
నీకు దగురాకుమారుని • దెచ్చిపెండ్లి
జేసి, మోదంబునందంగ • జిత్తమందు
దలఁచి యుండఁగ నాకోర్కె • దలఁప వేల

పుష్ప—తండ్రీ నేనేమి చేసితిని

జయం—నీమీఁద కోపముచేత నేను పలుకటలేదు.

తే॥గీ॥ రాజనందను లెందఱో • రమణి ! నిన్ను
బరిణయంబాడ నెంచిరి • భాసురముగ
వారిలో నేర్పినైనను • గోరి గొనక
యుంటి విందుకే కారణం • బో ! తలంప !

కుమారీమణీ! అనేకమంది రాజకుమారుల చిత్ర పటముల దెప్పించి నీకుఁ జూపించితిని- పెక్కండ్రు రాజకుమారులు నీ కుమారీమణిని మాకొసంగుమని లేఖలు పంపియుండిరి- ఇదియంతయు నీకుఁ జెప్పితిని నీవెవ్వరిని వరించుటకు సమ్మతింపవైతివి- ఎందులకేమి సేయుదును- పోనిమ్ము- నీయిచ్చవచ్చిన రాజకుమారుఁ డెవ్వరో చెప్పుము-

పుష్ప—తండ్రీ! నీవు నాకడకంపిన రాజకుమారుల చిత్రపటము లన్నియు విలోకించితిని- అది యేమిచోద్యమో నామనం బెవ్వరిపైనను లగ్నముగాక యున్నది-

గీ॥ సరస సంగీత సాహిత్య • శాస్త్రములను
నపర భారతి యననొప్పు • నట్టివాని
బరిణయంబాడ నెంచితి • భావిమీద
సందియము లేదు దీనికి • క్ష్మాతలేంద్రా!

జయం—వెఱ్ఱిదానా! మన రాజన్యవరులలో నట్టివా డొకడును లేడు- శౌర్య ధైర్య గాంభీర్యగుణములే మన రాజులకు ధనము- ఎక్కడనో గాని మనవారిని విద్య వరింపదు- పోనిమ్ము నీవు చూచినవారిలో నెవ్వడైన నట్టివాడున్నాడా ?

పుష్ప—ఉన్నవాఁ డింతకుపూర్వమే వరించియుందును-

జయం—సరికదా! ఇప్పుడు చేయవలసిన పని యేమి?

పుష్ప—అట్టివానిని భర్తగా జేకొనుటయే-

జయం—అట్టివాఁడు లేడని నీవు చెప్పియుంటివి కదా!

పుష్ప—నీవు నాకడకంపిన చిత్రపటములలో మాత్రము లేడు-

జయం—పోనిమ్ము- ఎచ్చటనుండెనో చెప్పుము- వాని దోడి తెచ్చి నీకు భర్తగా జేసెద-

పుష్ప—తండ్రీ! నీవు తప్పక నా ప్రియవానికి నన్ను భార్యగా జేసెదవా!

జయం—అమ్మా! నావిషయమై నీవు సంశయించెదవేల? నేను నిరంతరము నీక్షేమముకోరువాడనే కదా!

పుష్ప—జనకా! సంశయమువిడిచి చెప్పుచున్నాను వినుము- నేను నిన్నరాత్రి యిచ్చట శయనించియుండగా, నొకవిధమైన గానప్రవంతి దూరముననుండివచ్చి నా శ్రవణంబులయందు బ్రవహించినది- అది గాంధర్వగానముకాని సామాన్యమైనది కాదు- అంతటి గాయకుడెవ్వరాయని విచారించి, యయ్యదంతంబరసిరమ్మని చెల్మికత్తెనుబంపితిని ఈప్రియంవద యరిగినది దేశిక సెట్టి గృహమున నెవ్వడో యొకడున్నాడట అతనినోటి నుండియే యాగానము వినవచ్చినదని తెలిసినది అతని సంగీతము వినినంతనే నాహృదయ మాతనియందు లగ్నమైనది నానాథుడాతడేయని తలంచి యున్నాను- అను (17)

జయం—అక్కటా! ఇదియేమి! మనయింట నాభరణముల పేటిక హరించిన చోరుడతడు కరచరణంబులు ఖండింపబడగా దేశిక సెట్టి కరుణదలంచి వానిని దనగృహమునకు దోడ్కొనివచ్చి సాకుచున్నాడు- వానినా నీవువరించినది- అహా! ఎంత వెఱ్ఱిదాన వైతివి-

మ॥ చతురంభోధి పరీత ముద్రిత మహీ • చక్రంబునంగల్గు భూ
పతి నంఘంబు హసింపగా నకట! ని • ర్భాగ్యు నదాచోరునిన్
మతిలో గోరితివేమి! భావ్యమగునే • మస్నింతు రే బంధువుల్
పతియా! భూపతిపుత్రి కాతడు భళా • బాగాయె నీకోరికల్॥

సంగీతమును మాత్రమే చూచి నీవట్లు బలికియుందువు చాలు జాలు నలువురిలో దలయెత్తి మెలగదలచుకొనలేదా? అమ్మా! ఈమాట నెవ్వరైనవిన్న నవ్వుదురని యైనను దలంపక పోయితి వేల? నేనేమో

యనుచు నోరిమి మహారాజ పుత్రికవగు నీ వకట? వాక్యము చేసి వింపు నానిరాగ్రహ్యోక్తగు నీచరలు సంభావ్యమె?

తే॥ గీ॥ తగినవానిని వరియించి ◆ తగువిధముగ
నుభయకులములు కీర్తింప ◆ నవ్వియుందు
నిలుపవలెగాక, నిగ్గి ◆ నీవు హీనుని
గోరి దుష్కీర్తి పాలుగా ◆ గోరదగునె॥

అమ్మా తెలియక కోరితివి ఇకనా సంగతి నెత్తకుము.

తే॥ గీ॥ మదనసన్నిభుఁడౌరా కు ◆ మారు నొకని
నీకు బెండ్లిలిగావించి ◆ ప్రకటముగ
సంతసంబును బొందెద ◆ జింతదక్కి
యుండుమా కుమారీమణీ ◆ యొప్పుగాను॥

పుష్ప—తండ్రీ! నీవెంత చెప్పినను నేనన్యుని వరింపను భాగ్య భోగ
ములఁ జూడను, సౌందర్యమును లక్ష్యపెట్టను నేనిప్పుడు చెప్పిన
పురుషుడు చోరుడేయగుగాక! అంగ విహీనుడేయగుగాక! అతఁడే
ముమ్మాటికిని నా ప్రాణధవుడు, అతఁడే నాదైవము ఇందులకన్య
థాత్వము లేదు. అను (18)

జయం—ఔరా!

తే॥ గీ॥ అంగహీనుని దోడ్తెచ్చి ◆ యాత్మజాత
కిచ్చె నీజయంతు డనుచు ◆ నెల్లజనులు
పలుక, దలయెత్తి యేరీతి ◆ మెలగగలను
కట్ట! యిట్టి దా సంబంధ ◆ గరిమ ! పుత్రి॥

నిన్నట్టి వానికిచ్చి నేను బ్రదికి యుండగలనా ! అనేకమంది రాజ
న్య చూడామణులు కోరినను నొసంగక తుదకట్టి నీచునకిచ్చి తన

కుమారిని బెండ్లిజేసెదనని నృపులాడుకొను వాక్యములకు నేనేమి ప్రత్యుత్తర మిత్తును ప్రత్యుత్తరముమాటకేమి! ముందు నిన్నట్టి వానికిచ్చుటకు నాచిత్త మెట్లు సమ్మతించును.

పుష్ప—తండ్రీ! ఇకనాచిత్తము దిరుగదు. నీవేల యీలీలబలికెదవు. నీకతడు చోరుడుగను, సంగహీనుడుగను గనుపించుచున్నాడు. నాకుమాత్ర మట్లుగాదు. అతడొక మహారాజనియు గారణాంతరములచే నిట్టిప్రచ్ఛన్నవేషమున నున్నాడనియు నాకు నమ్మకము కలదు. అందుచేతనే నాచిత్తమాతనిపైకేగినది. కావున నన్నాతని కిచ్చి వివాహము సేయుము. లోకులునవ్వెదరని నీవు సంశయించినచో మేమిరువురము నీపురము విడచి యరణ్యమునకుం బోయెదము.

జయం—ఛీ! నాగర్భమున నీవెందుకు జనించితివి. పుట్టకపోయినచో నాకీచింత యుండకపోవునుగదా! ఏమైననుసరే నాచేతులార నీకట్టివానిందెచ్చి కట్టిబెట్టను. నీయిచ్చవచ్చినట్లు జేసికొనుము.

[నిష్క్రమించును.]

పుష్ప—ప్రియంవదా! నాతండ్రికెంత యాగ్రహముకలిగినదో కంటివా? అక్కటా! ఇప్పుడు నేనేమి సేయుదానను?

ప్రియం—అమ్మా! నీతండ్రి నీక్షేమముకొరకే కదా అట్లు చెప్పినాడు. నాయుద్దేశముగూడ నట్లేయున్నది. అట్టి సంబంధము సేయుటకు మీతండ్రికేగాక యెవ్వరికిని శాస్త్రము సమ్మతింపదు.

పుష్ప—చెలీ! ఈసంగతి నీవునాకు దెలుపనవసరములేదు. కాని నాకు ప్రాణసమానవగు చెలికత్తెవుగావున ఈవిషయమున నీవు నాకొక సహాయమునుజేసి పుణ్యము గట్టుకొనవలయును.

ప్రియం—నే జేయవలసిన కార్యమెట్టిదో చెప్పుము. తప్పక చేసెద. నీవిషయమునం బ్రాణమైననిచ్చెద.

పుష్ప—సరే! చెప్పెదను రమ్ము.

[ఇరువురు నిష్క్రమింతురు]

రంగము:— అరణ్యము

[పురూరవుఁడు. పుష్పవేశి, ప్రవేశింతురు]

పు॥ఉ॥ కోమలి ! బేలవౌచు బహు • గుం జడదారినిబోలు నన్ను నీ
వీ మహిభర్తగా బడసి • యిట్టిదురంతపుచింత నీమహో
ద్యానవనంబులందు నను • దద్దయునందుచునుంటివయ్యో' ల
క్ష్మీమహనీయునొక్కనిని • జేకొనగల్గినఁ జింతఁబొందుదే॥

మ॥ చతురంభోధిపరీతముద్రిత మహీ • చక్రంబునంగుండు భూ
పతిసంఘంబురువీడి, యీగతిని ని • ర్భాగ్యుండనై యున్న నన్
బతిగా గోరితివేమనందు నకటా • పద్మాస్య! నీకిట్టి దు
ర్గతి నాతోనిటువచ్చియుంటనుగదా • ప్రాప్తించె రామామణీ॥

తరుణీమణీ! నీ వాగర్భశ్రీమంతురాలవు- ఎండకన్నను, వాన కన్నను నెన్నడును నెఱుంగవు- శుద్ధాంతసౌధంబులయందు బరిచారికా సంతతి నిరంతరమును గొలువ భాసిల్లుదానవు-నిరంతరము నందనోద్యాన సమారామ వనములందు చేటీజనంబులుగొలిచిరావిహరించు నారీ మణివి- అట్టి నీవు నిరుపేదను, రూపహీనుడను నగు నన్ను బతిగాగొని యీ భీకరారణ్యభూములకు వచ్చితివి- నామాటకేమి! నాజన్మ చింత తోడనే జనించినది- ఇప్పుడు నిన్నుగూర్చికూడ నేను చింతింపవలసి వచ్చినది-

సీ॥ మహనీయమణిమయ • మందిరంబులయందు,
నిరతంబు వసియించు • నెలతవీవు
సతతంబు పీతవ • సనముల ధరియించి,
భాసిల్లుచుండెడి • పడతివీవు
అరకాలు తడిగాక • పరిచారికాతతి,
కొలువగరాజిల్లు • కొలదివీవు

కడుపార బంచ భ • క్ష్యాన్నంబు భుజియించి,
సౌఖ్యంబుతోఁదూగు • చానపీవు

తే॥గీ॥ కటకటా నన్ను బతిగాగ • గాంచి,
కానలకు వచ్చియుంటివి • కాంత! యెటు
నీదు దుర్గతింగాంచుచు • నీదసేర్తు
పొంగి పొరలెడి దుఃఖ • సముద్రమిపుడు!

తరుణీమణీ! ఎందఱో రాజకుమారులు నిన్ను వివాహమాడుదు మనిచెప్పి, యనేకలేఖలంబంపినను, వారినెవ్వరిని గైకొనక ఈ నిర్భాగ్యుని ప్రాణేశ్వరునిగా గొంటివి. నాకష్టములకేమిగాని నీకష్టముల మాత్రము నేను కన్నులారఁ జూడజాలకయున్నాను. నన్ను బతిగా గొనుటచేతనేకదా నీవిట్లరణ్యమున నుండవలసివచ్చినది.

పుష్ప—ప్రాణేశ్వరా! నాకొఱకు మీరేలచింతించెదరు?

సీ॥ పతిపాదసేవయే • భామామణికిమేటి
భాగ్యంబులనుగూర్చు • పైడిమూట
నిజనాథుసేవయే • నీరజాక్షికి సౌఖ్య,
సంతతిగూర్చు వి • శాలతరువు
ప్రాణకాంతునిసేవ • రామామణికి, మోక్ష
మార్గంబు జూపించు • మంచిత్రోవ
హృదయవల్లభుసేవ • మదిరాక్షికి యశంబు,
నలరింపజాలు జ • యధ్వజంబు

తే॥ పతిపదాంబుజసేవయే • మహితమంగ
ళంబులను గూర్చుచుండును • నంబుజాక్షి
కట్టులగుటచే నిన్నెల్చి • యడవినున్న
నాకు నయ్యాదిసౌఖ్యమే • నాథవినుము॥

మీతో గలిసి చరించుటకన్న నాకుగావలసిన భాగ్యమేమున్నదిం నాకు సౌఖ్యభోగములతోఁబనిలేదు. భాగ్యములతో బనిలేదు. నేనునిరంతరము మీచరణసన్నిధి నుండ కోరుచుందును. మీసేవయే నాకు సకలాభిష్టఫలప్రదము. నాథా! ఇక నొకమాట. మనకష్టము లెప్పుడును నిల్చియుండవు. మనకు మంచిదినములు తప్పక త్వరలోవచ్చునని నేను ధ్రువముగఁజెప్పఁగలను. కావున మీరు విచారముడిగి ధైర్యచిత్తులై యుండుడు.

[ఆకాశమున]

బిడ్డా! నేను సరస్వతిని. నాకృపవలన నీ కాకలిదప్పు లడంగినవికదా నీవు దుఃఖింపవలదు. ఈ సమీపమున నీకొక లోకపురము దైవికపుర మను నామంబున రాజిల్లునది. విశ్వకర్మచే నిర్మింపఁజేసితిని. నీవు దానికి దైవికమహారాజనుపేరున నభిషిక్తుడవగుదు. నీవుసర్వశుభంబులను బొందగలవు. నీభార్యాపుత్రులను జూడగలవు.

పుష్ప—ఈవాక్యము లెవ్వరివి?

పురూ—తరుణీ! ఆమె సరస్వతీదేవి ఆమెకటాక్షముననే నా కాకలిదప్పు లడఁగినవి. ఖండింపఁబడిన కరచరణంబులుగూడ వచ్చినవి.

పుష్ప—నాథా! భార్యాపుత్రులను చూడగలవని యాతల్లి వక్కాణించినదే. ఈ విషయమేమిం?

పురూ—[మాట్లాడక యూరకుండును]

పుష్ప—ప్రాణేశ్వరా! ఈమాటయడిగినంత నే మొగము దీనతవహించిన దేమి? నేను విననూడని విషయములేమియున్నవి.

పురూ—అయ్యో! నీయుద్దరహాస్యమా! ఎంతమాటఁబలికితివి. నాదీన స్థితియంతయు నీకు నెమ్మదిగాఁజెప్పెదను రమ్ము. భారతీదేవి యాజ్ఞ ననుసరించి యప్పురంబునకు బోవుదము.

[ఇరువురు నిష్క్రమింరుతు]

రంగము. — చెంగిగృహము

[ప్రవేశము—సత్యవంతుఁడు, ధర్మశీలుఁడు, చెంగి]

చెంగి—కుమారులారా! మీ సాహసపుపనులు చూచినపుడెల్ల నాకు భయముకలుగుచుండును- నేననేకసారులు మీ రరణ్యములకు బోవ వలదనియు, దుష్టమృగములయెదుటకు నిర్భయముగా నరుగవలద నియుఁజెప్పితిని- కాని మీరు నామాటలువినరైతిరి- నాకు సంతానము లేకపోయినను భగవంతుడునాకు మిమ్మావిధముగా ననుగ్రహించి నందుకు నాపంచప్రాణములు మీమీదబెట్టుకొనియున్నాను-

సత్య—అమ్మా! నీవు మావిషయమై చింతింపఁబనిలేదు- మాకు మృక్కడిమృగములవలన భయములేకపోవుటయేగాక, యుద్ధము లకుగూడ నెట్టివీరులువచ్చినను వెనుదీయము-

ధర్మ—తల్లీ! దైవికపురపాలకుండగు దైవికమహారాజు నిరంతర సత్య వ్రతాచారపారీణుడనియు, ధర్మసంధుడనియు వినియుంటిమి- ఇప్పుడాతని సైన్యములునడుపుటకు దగిన సేనానాయకులు గా వలయునని వినియున్నాము- మేము నెమ్మదిగా నాతనిండకేగి యాతనికొలువు వడసెదము-

చెంగి—బిడ్డలారా! సుకుమారశరీరులగు మీకొకరి కొలువున నుండ నేల? కొద్దియో గొప్పయో యొరులనుజేరి యాచింపకుండ భగ వంతుఁడు మనకిచ్చియున్నాఁడు- నేనుమాత్ర మెవ్వరికి బెట్టుదు నాయనలారా! ఇదియంతయు మీయదికాదా! హాయిగ నున్నది తిని స్వేచ్ఛగా దిరుగుడు-

ధర్మ—అమ్మా! ఉన్నది తినుట యదియొక గొప్పగుణమా! మేమెవ్వ రమో! నీవెవ్వరవో, మాయందుకృపయుంచి యిన్నిదినముల నుండియు కన్నబిడ్డలవిధంబున బెంచి పెద్దవారిగజేసి విద్యాబుద్ధులు చెప్పించితివి ఇంచుక కాయకష్టపడి స్వార్జనాపరులమై యశము గడింపవలయును కావున మేమా మహారాజుసన్నిధిని కొలువుంౘుట కాజ్ఞనిమ్ము-

సత్య—అమ్మా! మీమింటఁ దినుచుగూర్చున్న మాశౌర్యధైర్యములు లోకమున కెట్లు ప్రకటింపఁబడును- మానవుడు జన్మించినందులకేదియో యొక మహత్కార్యమొనరించి యశమందవలయును గదా! మే మున్నతోద్యోగములవహించి కీర్తిఁగొనుట నీకుగూడ కీర్తియేకదా! కావున మాయందుదయయుంచి దైవికమహారాజు సన్నిధి కేగుటకు శలవిమ్ము-

చెంగి—కుమారులారా! మీసంతోషమునకు నేనేల భంగమొనరింపవలయును- సుఖముగా బోయిరండు- మీకు శుభమగుగాక!

[అందరు నిష్క్రమింతురు]

రంగము :-[దైవికమహారాజు కొలువుకూటము

[ప్రవేశము దైవికమహారాజు—మంత్రి]

దైవి—మంత్రీశ్వరా! ప్రజలు స పరిపాలనమును గురించి యేమని చెప్పుకొనుచుండిరో కదా!

మంత్రి—దేవా! మేమెన్నడును నిట్టి సద్గుణవంతుఁడును ధర్మసంధుడును సత్యవ్రతాచార పారీణుడును నగు మహారాజును నెచ్చటను జూచియుండలేదు ఈతడీ పురపాలనంబునకుఁ గడంగిన నాటనుండియు దేశమున క్షామమెఱుఁగము రోగములేకుఁ పాడిపంటలు వృద్ధిగానున్నవి అని చెప్పుకొనుచుండిరి.

సేవకుడు—[ప్రవేశించి] మహారాజా! దేవరవారి సందర్శనార్థమై ద్వారము కడ నిరువురు బాలురు వేచియున్నారు.

దైవి—శీఘ్రముగ లోనికిఁ బ్రవేశపెట్టుము.

సేవ—చిత్తము [నిష్క్రమించి వెంటనే సత్యవంత ధర్మశీలురతో బ్రవేశించును]

సత్య-ధర్మ—మహారాజా! వందనములు.

దైవి—[తనలో] ఈకుమారులెవ్వరు? వీరి తేజ మద్వితీయముగ నున్నది వీరిరువురును నశ్వినీకుమారులవలె కంతు జయంతులవలె విరాజిల్లుచున్నారు వీరింజూడగనే నాకొక తీరైన యనురాగము వొడముచున్నది. (ప్రకాశముగా) బాలకులారా! మీరెవ్వరు! ఎందుండుదురు! ఇచ్చటి కేమిపనిమీద వచ్చితిరి.

సత్య—మహారాజా! మేమొక యాభీరవనితచే బెంపఁబడినవారము, అన్నదమ్ములము.

తే॥ గీ॥ వైదిక నృపాలచంద్రుండు • ధర్మపరుడు
న్యాయశీలుండటంచు • నఖిలజనులు
చెప్ప గాని, విన్నను • జేరి కొలువ
వచ్చినారము మనమున • భక్తి వేడ్క॥

ధర్మ—తమకొలఁవ్రకూటంబున నుండ మాకెంతయుఁ గుతూహలమగుచున్నది. కరుణించి మీసేవ మాకొసంగినచో, మీయాజ్ఞానుసారముగ విధించుకృత్యముల యందు శక్తివంచనలేకుండ మీకుఁ దృప్తిగొలుపుచు మెలంగగలము.

దైవి—బాలకులారా! మిమ్ములను నాయాస్థానమున నుంచుకొనుట కెంతయు సంతోషమగుచున్నది (మంత్రిని జూచి). మంత్రీ! వీరికి దగిన యుద్యోగమొసఁగ నాలోచింతము ముందువీరికి భోజనాది సదుపాయములఁ జేసిరమ్ము

మంత్రి—చిత్తము బాలకులారా! రండు
[బాలకులతో నిష్క్రమించును]

దైవి—(తనలో) ఈ కుమారు లెవ్వరై యుందురు.

చ॥ మనసిజ రూపచారు సుకు • మారకుమారుల వీరి జూడనా
తనయులె యౌదురా యనుచుఁ • దద్దయు దోఁచెడిచిత్తమందు
[ఇంచుక యూరకుండి] హా
వనముల నాక్రియన్ సుతుల • భార్యను వీడుచు వచ్చినట్టి దు
ర్జనునకు నట్టి భాగ్యమని • రాజిలునే తలపోసిచూడఁగన్

నాకుమారులను తలోదరీ మణియగు జయప్రదను జూచు భాగ్యమున్నదే! మొన్న సరస్వతీదేవి నీకు శుభదినములు సమీపించుచున్నవనియు ఆలుబిడ్డలతోఁగూడి [illegible] వనియు జెప్పియున్నది కదా ఏమో! ఆలోచించగా వీరునా కుమారులే యని తోచుచున్నది

[నవకోటి నారాయణసెట్టి ప్రవేశము]

నవ—[తనలో] ఎంతప్రయత్నము జేసినను ఎవ్వరికి జూపించినను నా పెట్టెమూత దెఱచుటకు శక్యముగాకయున్నది. దైవికమహా రాజు మహామహిమగలవాడని విన్నాను. ఈ మహానుభావుతో నాసంగతి విన్నవించుకొని కార్యసాఫల్యము బొందెదనుగాక! [ప్రకాశముగా] దైవికమహారాజా! నీకు జయము గలుగుగాక!

దైవి—అయ్యా! నీవెవ్వడవు?

నవ—మహారాజా! నేను వైశ్యుడను నన్ను నవకోటి నారాయణసెట్టి యందురు. నేనొకకార్యార్థినై దేవరసన్నిధికివచ్చితిని. ఆకార్యము దీర్ప మీరుగు సమర్థులు.

దైవి—వైశ్యరత్నమా! ఈతఁడెప్పుడును నొగులుకు శక్తియున్నంతవరకు నుపకారము సేయువాడని యెఱుగుము. పరోపకారమునకే నాశరీరము ధారవోయదలచినాను. నీయభీష్టమెట్టిదో చెప్పుము. సాధ్యమైనదేని తప్పకతీర్చెదను.

నవ—మహారాజా! చల్లకువచ్చి ముంతదాచితేలాభమేమిటి. చూడండి నాదగ్గఱ చిరకాలమునుంచి ఒకపెద్దపెట్టెవున్నది. అది మూతపడి

పోయింది- ఎంతమంది ప్రయత్నంచేసినారాదు- అబ్బా! సకల కష్టాలుపడ్డాము- తమరు సాలాప్రభావంకలవారని యిని యీపని మీవల్లకావాలని, కావాలనేవిటి తప్పకుండా అవుతుందని యిటొచ్చాను- మీసిత్తం- తమరెల్లాసెప్పితే అల్లా నడుచుకొంటాను.

దైవి—నీమాటలు మిగులవిచిత్రముగనున్నవి- పేటికయొక్క మూత రాక పోవుటయేమి?

నవ—అబద్ధంసెప్పలేదు- సిత్తగించండి-

దైవి—అట్లయిన నాపేటికను మాకొలువుకూటమునకు గొనితెమ్ము- చూతము-

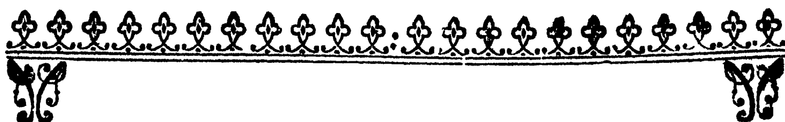
నవ—సిత్తం మధ్యాహ్నం పట్టుకొత్తానండి-

దైవి—మంచిది- మాకును వేళయైనది-

[నిష్క్రమింతురు-[

ఇది పంచమాంకము -

ప్రహారవ

షష్ఠాంకము

రంగము:—దైవిక మహారాజు కొలువుకూటము.

[ప్రవేశము- దైవిక మహారాజు, నవకోటి నారాయణసెట్టి, ఇరువురు బాలకులు.]

దైవి—ఏమి! నారాయణసెట్టీ! పేటిక యొక్క మూత యేమయిన సాధ్యమైనదా?

నవనారా—మహారాజా! లేదు- అనేకమంది ప్రయత్నము చేసినారు. మీ దండనాయకులుగూడ గట్టిప్రయత్నము చేసినారు లాభము లేకపోయినది.

దైవి—[బాలకులం జూచి] సేనానాయకులారా! మీకుం గూడ నా పెట్టెమూత దీయుటకు సాధ్యము కాలేదా?

ధర్మ—చేయవలసిన కృషియంతయుం జేసితిమి. సాధ్యము కాలేదని చెప్పుట కెంతేయు విచారమగుచున్నది.

దైవి—అట్లయిన నా పేటికను ఊరివెలుపలనున్న కమలాకరంబునం గొన్నాళ్ళుంచి మీరు భద్రముగా కాపాడుచుండుడు. తరువాత కర్తవ్యము నాలోచింతము.

సత్య, ధర్మ—చిత్తము

దైవి—వైశ్యుడా! నీవుకూడ వెంటంబొమ్ము.

(ముగ్గురు నిష్క్రమింతురు.)

దైవి—ఇది కడువింతగనున్నది. దీనింగూర్చి యోచించవలెను.
(నిష్క్రమించును.)

రంగము:—కమలాకరతీరమున

(సత్యవంతుడు, ధర్మశీలుడు, ప్రవేశము.)

ధర్మ—అగ్రజా! ఈవింతయేమి! ఈపేటిక నిగడములయందెన్నిసారులు వేసినను నిలువక నిముష నిముషమునకు గట్టిగనఱచుచున్నది.

సత్య—నేనును నదియే యాలోచించుచున్నాను.

ధర్మ—ఈ పెట్టెయందేదయిన పిశాచమున్నదేమో! యిదినాకు సంశయముగనున్నది. కాకున్న మూతతెఱచుటకై ప్రయత్నము చేసినను రాకుండుట యేమి! ఆయుధములన్నియు మొక్కపోయినవికాని పెట్టెమాత్రము పగులలేదు.

సత్య—ఏదియెట్లున్నను, దీనిని గాపాడలేక మనము నానాకష్టములం బొందుచున్నాము.

జయప్రద—[పెట్టెలోనుండి] కుమారులారా! మీకష్టములు తొలగు కాలము వచ్చినది. ఎవ్వరుప్రయత్నముచేసినను ఈపెట్టెమూతను తెఱువజాలరు. నానాథుని స్పర్శవిశేషంబుననే మూతవచ్చును. నేను బయటికివత్తును. కావున మీపేటికను మీరాజుగారిసన్నిధికిం గొనిపొండు.

ధర్మ—అన్నయ్యా! చూచితివా చిత్రము.

నవ—[ప్రవేశించి] బాలకులారా! ఏమి' ఈపెట్టెగట్టునకువచ్చినది? మీరు జాగ్రత్తగా గాపాడుచుండలేదా?

సత్య—మమ్ములనేమిసేయమందువు. ఇక మేమీపెట్టెను గాపాడలేము. రాజుగారిసన్నిధికిం దీసికొనిపోవుచున్నాము. వలసినయెడల నీవు గూడ నటకురమ్ము.

[అందరు నిష్క్రమింతురు.]

రంగము:—దైవికమహారాజు కొలువుకూటము

[దైవికమహారాజు, సత్యవంతుడు, ధర్మశీలుడు, నవకోటి నారాయణసెట్టి, ఒకప్రక్క పెట్టెయుండును]

దైవి.—బాలులారా! మీరాగ చెప్పినవాక్యములు మిగుల వింతగనున్నవి- పేటికనుండి మాటలు వినవచ్చుచున్నవా?

సత్య—అయ్యా! మే మనస్సెమాడుగునగా-

[ఉపరిష్ట మహర్షి ప్రవేశించును-]

దైవి.—మునీంద్రా! వందనములు.

ఉప.—శుభప్రాప్తిరస్తు-

దైవి.—తాపసోత్తమా! భద్రాసనము నలంకరింపుము-

ఉప.—[ఆసీనుడై] రాజా! ఏదియో ఆలోచించుచున్నారే?

దైవి.—మహాత్మా! ఏమిచెప్పుదును- ఈతడొక వైశ్యుడు- చిరకాలము నుండి తనయొద్ద నొకపెట్టెయున్నదట- దానిమూత వచ్చుటలేదని నాకడకు గొనితెచ్చినాడు- ఎంత ప్రయత్నించినను మాకసాధ్యము కాదయ్యెను- నీటియందుండిన నవ్వులు వినవచ్చుచున్నవి.

ఉప.—[నవ్వును]

దైవి.—మహాత్మా! అట్లు నవ్వుచున్నారేమి?

ఉప.—[కోమటిని జూచి] ఓయీ! వైశ్యుడా! నేనడిగిన ప్రశ్నంబులకు నసత్యమాడక ప్రత్యుత్తరమిమ్ము.

నవ.—అబ్బో! మునులొద్ద అబద్ధవే- కొంపంటుకోదు.

ఉప.—ఈపెట్టె నీవద్ద యెన్నిసంవత్సరములనుంచి యున్నది?

నవ.—నేను పుట్టినప్పటినుంచి-

ఉప.—అప్పటినుంచియు మూతరాకుండ నేయున్నదా?

నవ.—అబ్బే! ఈమధ్యనుంచే రావడంలేదు-

ఉప.—ఇందులో నెవ్వరైన నున్నసంగతి నీకేమైన తెలియునా?

నవ.—పెట్టెలో ఎవ్వరుంటారు బాబూ- [తనలో] అబ్బో! ఈయన శానాప్రశ్నలేస్తుండాడే!

ఉప—వెనుక నీవు చెఱువుత్రవ్వించునపుడు నీదగ్గఱకు భృత్యములు తీసికొనుటకువచ్చిన కరిణీకునిభార్య యేమయినదో తెలియునా?

నవ—నాదగ్గిఱకొచ్చి వెళ్ళిపోయింది.

ఉప—ఆమెను నీవేమైన గోరితివా- లేదా?

నవ—చివ శివా.

ఉప—అబద్ధమాడకు-

నవ—మునీశ్వరుఁడంతా గ్రహించేశాడు. ఏంకొంపమునుగుతుందో!

ఉప—నీవీ పెట్టియున్న గది కగ్నిపెట్టలేదా? సముద్రమున బాఱవేయించలేదా? అసత్యమాడకు- అసత్యమాడితివేని శపించెద-

నవ—చిత్తంబాబయ్యా!

ఉప—నీకడకు భృత్యమునకై వచ్చినకాంతపై మరులుగొనికదా నీ వట్టి కార్యము జేసినావు-

దైవి—మునీంద్రా! ఇదియంతయు వింతగానున్నది-

ఉప—వింతయేమున్నది. ఈచేరి గృహమునకువచ్చిన యా సుదతినిగోర నామె యీ పేటికయందు బ్రవేశించినది- ఆమె సాధ్వీమహిమచే నాధునకుదప్ప మఱియొకరికీమాత్ర రాకుండఁజేసినది- రాజేంద్రా! ఈ పేటికయందున్నది నీ యర్ధాంగియగు జయప్రదయే- నీ కరంబున స్పృశించితివేని యామె యీవలకువచ్చును- వీరు నీతనయులు-

దైవి—ఆహా! ఏమీ! నాభాగ్యము॥

గీ॥ కానలో నిశిం జనెడు మా • ర్గాటు డెలమి
దీపికనుగాంచు భంగిని • ధీర చరిత
నాదు మానసం బిప్పు డా • నంద మందె
కలరె ననుబోలు ధన్యులు • క్ష్మాతలమున॥

(కుమారులను కౌగలించుకొని) కుమారులారా!

గీ॥ ముగ్ధుకొమరులు మీరంచు • బుద్ధిలేక
సేవకా వృత్తిలో మిమ్ముఁ • జేర్చినాను

షష్టాంకము.

దైవ మనుకూలు డయ్యెను • తపసి కతన
సంతసము జనియించెను • స్వాంతమునకు॥

వత్సలారా! ఆనాడు ప్రవాహముదాటబోయి మిమ్ము తీగెలకుం గట్టి నే నేటబడి కొట్టుకొనిపోయితిని. మీ రెచ్చటనుంటిరో మీజాడ తెలియక మహాదుఃఖసాగరమున మునిగి పరితపించుచుండ నేటికి నాభాగ్యవశమున మిమ్ములగాంచితిని.

సత్య—తండ్రీ! మాయమ్మను జూచుటకు మాచిత్తములు తత్తరమందుచున్నవి.

ఉప—రాజేంద్రా! ఈపేటికను స్పృశించుము.

దైవి—[పెట్టెను ముట్టినంతనే జయప్రద యీవలకువచ్చును]

జయ—నాథా! నమస్కారములు.

పురూ—ఎన్నాళ్ళకుఁ జూచితిని.

నవ—నాకొంప మునిగింది. నన్ను గొంతుక పిసికేస్తారుకాబోసు. ఓరీ! దేవుడా! ఎందుకిల్లాటి తప్పుపని చేశానురా!

జయ—నాథా! మీ దివ్యమంగళవిగ్రహ సందర్శనము నా కెన్నాళ్ళకు లభించినది.

నవ—(భయముచే నిటు నటు పరుగెత్తును)

ఉప—వైశ్యుడా! భయమందకుము. ఈయన పురూరవచక్రవర్తి, ఈ యమ్మ జయప్రద. కాముధుఁడవై దుష్కార్యమునరింపదలచిన నీవు దండింపబడవలసినవాడవే యైనను నీకీతడ భయమిచ్చును. భయము విడువుము.

పురూ—రమణీ! నేనుపడిన యవస్థ లేమని తెలుపుదును. నిన్ను గాంచలేక చింతింపుచు, బిడ్డలను వెంటఁబెట్టుకునివచ్చి మార్గముననొక సెలయేరుదాటదలచి కొట్టుకొనిపోయితిని. అనంతరము గొల్లెలకాపరినై యుండ జయంత నృపాలుని యంతఃపురముననుండు ఆభరణ

ముల పేటిక తస్కరించితివని దోష మారోపింపఁబడి కరపాదఖండ నశిక్షఁబొందితిని. అనంతరము జయంతుని పుత్రికయగు పుష్పవేణిచే వరింపఁబడి, సరస్వతీదేవి యనుగ్రహమున నీపురనాథుడనై దైవిక తనుపేరున బఱగుచుంటిని.

పుష్ప—(ప్రవేశించి) అక్కా నమస్కారములు

జయ—[కుమారులనుజూచి]

సీ॥ తలిదండ్రులను వీడి • పలుదుఃఖముల కెట్లు
వంతల నెచ్చోట • బడితిరయ్య
కన్న బిడ్డలరీతి • కరుణా రసంబున
మిమ్ముల నెవ్వరు • పెంచిరయ్య
ఏతల్లి మీకు సం • ప్రీతి విద్యల గఱ
పించి సమ్మదమును • గాంచె నయ్య
అయ్య యొద్దను గొల్వ • నమరంగ భావించి
యేరీతి నిచ్చోటఁ • జేరి రయ్య

గీ॥ కటాకటా భాగ్యవంతుల • కానుపయ్యు
యురిపై నెట్టి యిక్కట్ల • నొంది రయ్య
ఏది యెట్లైన మిమ్ముల • నింపుమీర
గాంచ గంటిని భగవంతు • కరుణ వలన॥

సత్య—అమ్మా! ఏటిగట్టుననుండి మమ్ము చెంగియను వ్రజాంగన గృహంబునకు దోడ్కొనివచ్చి పెంచి విద్యాబుద్ధుల గఱపించినది.

జయ—ఆమె ఋణమునేను సహస్ర జన్మములకైనను దీర్పజాలను.

[తెరలో]

పురూరవా! నేను కలిరాజును నీసత్యపరీక్షకై నీకిట్టి కష్టముల గల్పించితిని నేటితో నీకష్టములు తీరినవి. ఇంకనీవు నీపురమునకు

పోయి సుఖముగా రాజ్యము పాలించుకొనుము నీరాజ్య మాక్రమించిన యరిరాజు మృతినందినాడు. నీపేరుతలంచినవారికి నావలన బాధకలుగ కుండ వరంబిచ్చినాను.

పురూ—మహాప్రసాదము [ఉపరిష్టుని జూచి] తాపసోత్తమా! మాకడగండ్లు తీరినవి మీ యనుగ్రహమున భార్యా పుత్రులఁ జూచితిని ఇంకగావలసిన దేమున్నది ఇంద్ర పురమునకు బోయి సత్యవంతునకు బట్టాభిషేకము తమ సన్నిధియందు చేసెదగాక!

ఉప—అవశ్యము.

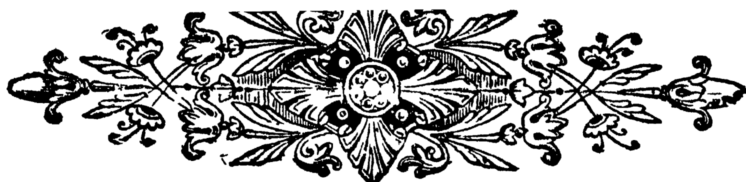
తే॥ గీ॥ పుడమి సస్యసమృద్ధమై • పొలుచుగాక
నిజమనోవిభు సేవయే • నెలత నెపుడు
నాపదలనుండి రక్షించి • యలరుగాక
పుడమి నీపేరువినఁ గలి • పోవుగాక॥

(సత్యవంతుని పట్టాభిషేకము జూపవలయును)

ఇది షష్ఠాంకము.

సర్వము సంపూర్ణము

పురూరవ

అనుబంధము:—

అను- (1)

చింతయేల నీకు - నింతగా - మదిని ॥కాంతా॥
వంతసంబు నీకు గలగ - భూకాంతుడా పురూరవుండు
వింతగ జనుదెంచి నిన్ను - వేడ్కను గొనిచను ॥చిం॥

అను- (2)

వారే - వహ్వారే - వయ్యారితీరు ॥
నారీమణి - గోలు నారి - నేట - నీరేడు లోకముల
గాంచి మెఱుగ ॥వారే॥
వరీ - ధన్యుల జేయా - గోరి - మీరి - ధాత -
నారీ - సృజియించె - నౌ రౌరా ॥వా॥

అను- బం (3)

సాకీ— హేసకల సద్గుణంబులకు నాస్థానమైన భూపాలులారా।
హేసర్వేశపద జలజచింతనంబున నెగడు పుణ్యులారా।
మామకసుత స్వయంవర వైభవముచూగన
సరగున నరుదెంచిన మిముగని ముదమాదితి ॥హే॥

అను- (4)

ఎట్టులేలెదో - నృపా - మాపట్టిని - నీ ।వెట్టు।
పుట్టిననాటగోలె - మమువిడిచి యెఱుగదు దీని ।నెట్టు।
రట్టు పెట్టదు - పట్టు - వట్టదు-
గట్టిగా మాటాడ - గన్నుల నీరువిడుచు ।ఎట్టు।

అను- (5)

బాలా! ఈలీల - శీలవై - గుందదేలా ।
పాలించు - నిను - ప్రాణతుల్యగ - భూపాలుడు ।బా।
లాలించు - మేలెంచు - కరుణించు -
నంచితకృప, బూని - కాంతుడు ।బా।
పూర్వభవ - పుణ్యమున - నుర్వీపాలుడు నీకు
పర్వేందువదన - ప్రాణేశుడయ్యెను ।బా।

అను- (6)

ఈవన రమణీయత గనుమా - యింతీ।।
భావంబెల్లెడ - రంజిల్లగ - నలుదెసలంగాంచిన
మల్లెలు - విరజాజులు - సంపెగలుఁ గలిగిన ఈ ।వన।
డెందంబున కానందము గూర్పగా-
మందమారుతమదె - హాయిగ వీచుచున్నది ।ఈ।

అను- (7)

అరి నృపులందఱు నేకంబై -
సరగుననా - పైకఁదెంచిరిగా ।అ।

దురితరతులన్ - భయదసంగరమునన్
భీకర కరాసిన్ - చీల్చెదన్-గాల్చెదన్-డొల్చెదన్ శిరములన్ ॥అ॥

అను- (8)

ఎంతకఠిన వార్త - వినిపింపగనయ్యెను ॥ఎం॥
ఇంతదీని విన్ననెటుల దలచునో - వగచునో ॥ఎం॥
సుంతయేని కరుణలేక - భూకాంతులెల్ల
పురమువిడిచి పోవ నాజ్ఞనిచ్చిరిగా ॥ఎం॥

అను- [9]

ఇది యేటిమాట - నాథా-
సదమలాంగికి - పతిసేవ రతనాలమాట ॥ఇది॥
ఒకనిముసమైన - మిమ్ము విడిచి - యుండగలనె-
దలపవేల నామదిని - గాయజాలనిను - నెనువెంట నరుదెంతు ॥ఇ॥

అను- [10]

హే దేవాది దేవా- దివ్యప్రభావా!
శాపాదరావ - కమనీయభావా ॥హే॥
సతతంబు నీపాద - సారసంబుల నే
మతిలోన నిల్పి - యనుచుంటిగాదే ॥హే॥
రాజ్యంబువీడి - రమణినిగూడి - పుత్రులతోడి
విపినాళికేగు నను - బ్రోవగ రమ్ము ॥హే॥

అను- [11]

ఇంతచింత కలుగుననుచు - నెన్నడెఱుగనైతిగా ॥సతీ॥ఇ॥
పంతమూని - భారతీ - కాంతుశిల్లు
నొసట వ్రాసెగా ॥ఇం॥

మణిమయసౌధంబుల - బరిచారికలుగొల్వ-
మహిమదనరు - మగువను నిను-
శానకుఁ జేర్చితిగాదే ॥౩౦॥

అను (12)

అన్నా! నామనవి వినుమన్నా - నీకిదితగ దన్నా ॥అ॥
పరకాంతరతి యన్నా - పాపంబునకును మూలంబన్నా-
క్షమియింపుమన్నా - సత్పథమున బోవన్నా ॥అ॥

అను- [13]

గాకీ:—పరకాంతారతీ మానసునకు-
ము క్తి దూరంబూ-
పరకాంతలగోరుట కడు పాపంబూ-
పరులెవరైనను వినినను - భయమొదవును - నిజ
తరుణి మెచ్చింగిన - సంసారముగూలును ॥ప॥

అను- [.4]

అంబికా - కాత్యాయనీ - అంబ - దాక్షాయణీ
శాంభవీ - కరుణఁజూచి బ్రోవుమీ ॥అ॥
ఈ పేటియందు నిలచుచుంటి - దల్లీ-
ఆశ్రితకల్పవల్లీ - అభయమిచ్చి బ్రోవు కృపజల్లీ ॥అ॥

అను (15)

ఎందుంటివో - కుందరదన
డెందమందు గుందునన్ను గనగరావు ॥ఎం

నీచవృత్తియందు - నిన్ను బట్టినావని
మనసు రోసినన్ను బాసినావ ||ఎం||

అను (16)

ఇంతకనికరము లేదా - శ్రీదా ||నాపై||ఇం||
సుంతయైన నాదుస్థితి - జూడకుంటివేమి ||ఇం||
వాదా - రాదా - దయనాపై
నీవె దయనుజూడ కున్న నా - కేదారి ||ఇం||

అను- (17)

ఇదితగునే తరుణీ - అంగవిహీనుని - చోరుని
పతిగాగొన దలచితివిది ||తగు||
జగములు దీనిని విన్నను - నగరే -
అగునా - మగువా - తగవా ||ఇ||

అను (18)

వినుమా - జనకా - ఇదితగు నాకుఁ
అనుమానమేల - నాకతడే పతి ||వి||
కినుకేఁ - విడుమా - ముదమున నన్నిడుమా
యతనికిఁ - ముదమునుగనుమా ||వి||

నాటకములు.

సంపూర్ణరామాయణం	1=4=0	ఉషాపరిణయము	0=8-0
సంపూర్ణోత్తరరామాయణం	1=4=0	శ్రీరామపట్టాభిషేకము	1=0-0
సంపూర్ణాంజనేయము	1=4=0	కనకతార	0-12-0
మహాభారతయుద్ధము	1=4=0	శివాజివిజయము	1=0-0
చిత్రనళీయము	1=4=0	శంభుకవధ	0-12-0
సీతారామవియోగము	1=0=0	రామరావణసంగ్రామము	1=0-0
లంకాదహనము.	0-10-0	పాండవాజ్ఞాతవాసము	0-12-0
శశిరేఖ	0-12-0	మగసేన	1=0-0
సతీతులసి	1=0=0	కృష్ణరాయబారము	0-12-0
కబీరుదాసు	1-0=0	మహానంద	1=0-0
సత్యాభామ	0-12-0	పాంచాలీపరిణయము	0-2-0
ప్రతాపరుద్రీయము	1=4-0	రసపుత్రవిజయము	1=0-0
రాధాకృష్ణలీల	0-12-	రాణాప్రతాపసింగు	1=0-0
సావిత్రి	1=0-0	ప్రతాపసింహ	1=4-0
సత్యహరిశ్చంద్ర	0-12-0	రాణీసంయుక్త	0=8-0
పద్మవ్యూహము	1=0-0	సతీఅనసూయ	1=0-0
భక్తతుకారాం	1-0-0	జయంత జయపాలము	0-12-0
హనుమద్రామ సంగ్రామము	0-12-0	కృష్ణతులాభారము	0-2-0
నరవిక్రయము	1=4-0	రాధాకృష్ణ	1=0-0
సీమంతిని	1=0-0	రామదాసు	1=0-0
సతీసక్కుబాయి	0-12-0	గయానాటకము	1-0-0
కృష్ణలీల	1=0-0	విజయభాస్కరము	1-0-0
కాంతామతి	0-12-0		

వలయువారు:—

మహంకాళి అండ్ కో, బెజవాడ.

బాలచంద్ర

వీరరస ప్రధానమగు కష్టాంత నాటకము!

గ్రంథకర్త:- బద్దిరెడ్డి కోటీశ్వరరావు

బాలచంద్రుని ధైర్యస్థైర్యము, దేశాభిమానము, దేశాభ్యుదయసాధనము; రణోత్సాహము; ప్రతిజ్ఞానిర్వాహణము చదువుచున్నకొలది భయాశ్చర్యసంభ్రమములు కలుగకమానవు. వారిపితాదియుద్ధ[illegible]కాంబక్రూరత్వము; దేశాభిష్టమునకై పన్నిన పన్నుగడలు; దురుద్యోగము: రణకౌశలము చదివి తీరవలయును. బ్రహ్మనాయునిశాంతము; పరోపకారపారీణత్వము; ఐకమత్యసంబోధము, రాజనీతి వర్ణింపనలవికాదు పద్యములు చదివినకొలది మేన పులకలు జనించును. గద్య వీరావేశము లిగించును అచ్చులోనున్నది. త్వరపడినగాని ప్రతులు దొరకవు.

వెల 1.4-0

...యుచువారు :—

మహంకాళి అండుకో,

బుక్కు- సెల్లర్సు అండ్ పబ్లిషర్సు,

బెజవాడ